

Vilhelm Moberg i fejd med hembygden
en spännande brevväxling

Ingrid Nettervik red.

Vilhelm Moberg-Sällskapet
Box 201
351 04 Växjö
0470-201 20

Copyright ©
Axel Henrikssons dödsbo, Vilhelm Mobergs dödsbo,
Ingrid Nettervik och Vilhelm Moberg-Sällskapet
Omslagsfoto: Ingrid Nettervik
Layout: Benny Ask
Tryck: Föreningservice i Växjö 2008
ISSN 1653-0993
ISBN 978-91-976736-1-7

INLEDNING

På en vägg i Mobergrummet i Utvandrarernas Hus i Växjö sitter ett blekt gulfärgat dokument i folioformat. ”Konfidentiellt” står det överst, understruket. Lite längre ner lyser ordet ”UPPROP!” i stora röda bokstäver, understruket med två streck, ett tjockare och ett tunnare. Detta upprop riktar sig mot Vilhelm Moberg, som i romanen *Utvandrarna* påstås skildra de fromma småländska utvandrarerna som ”lort-gubbar” och ”en samling sedeslösa människor”. Initiativtagare till uppropet var komministern John Samuelson i Örsjö, som själv skrivit en roman om småländska utvandrare med titeln *Gå ut ur ditt land*. Denna roman kom ut 1949, samma år alltså som Mobergs roman, på Hembygdens förlag i Örsjö. Fritz Kallenberg omnämner den i ett av sina brev som ett pekoral.

Hur aktionen startade kan man läsa i ett av Axel Henrikssons brev. Samuelson gick själv runt och talade med folk och fick dem att skriva på en lista. De namn han på så vis fick in är tryckta på folioarket. I versaler och med större stil står namnen på nio småländska riksdagsmän, grupperade tre och tre. Under dessa namn är i tre spalter drygt åttio personer listade med angivande av titel och hemort. Nio av dem är från Algutsboda. En av dessa nio personer är överläraren Axel Henriksson, författaren till merparten av de brev som ingår i *Vilhelm Moberg i fejd med hembygden*. På dokumentet i Mobergrummet lyser Mobergs svarta markering av dessa namn. Han har också strukit ett kraftigt streck under ortnamnet Algutsboda. Uppmaningen längst ner att saken ska hållas tyst ”tills resultatet kan meddelas” är även den understruken. Mobergs stora utropstecken i kanten drar blickarna till sig. Kolumnerna på dokumentets baksida är avsedda för ytterligare påskrifter med angivande av namn (tydligt och med bläck), titel och fullständig adress. Det låter som en saga, men den är alldeles sann!

Henriksson skriver att han redan från början kände sig tveksam till företaget, inte för att han helhjärtat gillade romanen utan för att han befarade att aktionen skulle öka försäljningen av denna. När så det gula foliobladet med de tryckta namnen anlände med uppmaningen att fortsätta insamlingen av namnunderskrifter, insåg han det befängda i situationen och returnerade dokumentet omgående till John Samuelson.

Moberg fick kännedom om tilltaget genom att en präst i Blekinge skickade uppropet till honom. Hur illa han tog vid sig av sveket från hembygden – just så uppfattade han aktionen – framgår av hans brev. Brevet från Henriksson visar i sin tur hur djupt han ångrade sin namnteckning.

Tyngdpunkten i småskrift nr 4 ligger på brevväxlingen mellan Vilhelm Moberg och Axel Henriksson. Denna har kompletterats med några tidningsartiklar och med ett par brev skrivna av och till Fritz Kallenberg i samband med planeringen av Mobergstenen.

En kortfattad presentation av Axel Henriksson, skriven av hans dotter Brit Uppman, följer efter inledningen. Fritz Kallenberg behöver ingen närmare presentation än den han själv ger i sitt första brev till Moberg.

Varierat tonläge

Tonläget i Mobergs och Henrikssons brev varierar från opersonligt neutralt till kyligt avståndstagande med några mellanlägen för att till sist utmyнна i vänskaplighet från ömse håll. Intressant är det att studera brevens avslutningsfraser. I sitt första brev (1946) tecknar sig Moberg som ”Eder förbundne”, men redan i det andra bevarade brevet (den 3 mars 1951) undertecknar han med den formella, avståndstagande frasen ”Högaktningssfullt”. Det framgår av brevet att Moberg då har fått kännedom om Samuelsons Upprop. Han tillkännager att han med anledning av uppåret tänker skriva till skolöverstyrelsen med en begäran om ”särskilda fortsättningsskolor för folkskollärare och överlärare, som skriver under ett fördömande uppåret emot en bok utan att ha läst boken ifråga”. Sitt svar på detta korta brev undertecknar Henriksson ”Med största högaktning”. Han förhandsanmäler sig dessutom till ”kursen”, även om han inte riktigt kvalificerar sig för deltagande, eftersom han läste en stor del av romanen då den gick som följetong i FiB (Folket i Bild).

Henrikssons brev lär inte ha blidkat Moberg, eftersom överläraren visserligen säger sig ogilla aktionen med uppåret, men av det skälet att han befarade att den skulle få motsatt verkan än den avsedda. Kritiken av boken anser han vara befogad, och han beskyller Moberg för att med grovkornigheterna i denna offera åt en ”gudom med namnet Konjunktur”.

Så är det ett hopp på nära nio år i brevkontaktarna. Att Henriksson återupptar dessa beror på att han dels önskar Mobergs medverkan i Algutsboda hembygdsförenings första sockenbok, dels vill höra hans åsikt om hur den gamla byskolan där Moberg varit elev bäst ska bevaras. Henrikssons brev är skrivet i slutet på december 1959 och avslutas med en ”tillönskan om ett gott nytt år”. Att Moberg möjligen är något vänligare stämd är en slutsats som kan dras av svarsbrevets (den 8 jan. 1960) avslutning ”Med bästa hälsning” och tillägget ”Er tillgivne” före namnteckningen. Men Moberg har inte glömt Algutsboda-bornas agerande. Det framgår av att han återkommer till aktionen med uppåret och mer eller mindre kräver att alla personer från Algutsboda som skrivit under detta ska återta sitt agerande genom att göra avbön offentligt i ortspressen.

Henriksson tar Mobergs uppmaning ad notam och skickar en artikel till både *Barometern* och *Smålandsposten* (införd 27/11 1961). Här gör han sig till talesman såväl för sig själv som för många andra, när han beklagar att de lät sig luras till att genom sina namnunderskrifter ryckas med i protestkampanjen. Den prästman från orten vars föreläsning Henriksson i artikeln säger sig ha åhört kan inte vara någon annan än John Samuelson. Han har alltså inte gett upp utan fortsatt sitt agiterande på annat vis.

Så är det tyst ett år. Henriksson skriver på nytt till Moberg den 29 december 1962 och bifogar den nu färdiga sockenboken där en tidigare publicerad uppsats av Moberg tagits med. Brevet är undertecknat med ”Eder Axel Henriksson”. Även nästa brev är från Henriksson (daterat den 7 februari 1964). Det innehåller

en bön om medverkan i nästa sockenbok och ett berömmande av romanen *Din stund på jorden*, som gett brevskrivaren stor behållning.

Moberg tackar i sitt svarsbrev för de vackra orden om romanen och säger sig vara villig att skriva om de gamla indelta knektarna i hemsocknen. Han vill också gärna vara med vid invigningen av den flyttade skolbyggnaden men ser ett stort hinder. Han saknar det offentliga återtagandet av bannbullan från 1951. Och han frågar sig om denna bannbulla ska gälla för evigt. Moberg har alltså inte glömt svinhugget. Avslutningsfrasen är dock ”Med bästa hälsningar” och han skriver sig som ”Er tillgivne Vilhelm Moberg”.

Tillgivenheten varar dock inte så länge, ty i sitt långa svarsbrev, som Henriksson försonligt undertecknar med ”Eder vän”, ifrågasätter denne det rimliga i att ta upp en sak som ligger så långt bak i tiden. Bättre vore att låta såren ”få läkas av sej själva”. Henriksson påminner också Moberg om sin insändare till Smålandsposten och Barometern, ”där jag även tog mig friheten tala för bygdens folk”, när han beklagade det som skedde 1951-1952. Om Moberg kom till någon sammankomst i Moshult skulle han tydligt märka ”att bannstrålen för länge sedan gått rakt ner i jorden”.

Ändrat tonläge

Svaret kommer tre månader senare, och nu är Moberg riktigt förtretad. Han har dröjt så länge med att svara, för att Henrikssons brev beredde honom stor sorg. Nästan hela lärarkåren i socknen finns med bland undertecknarna, påstår Moberg, och ändå visar Henriksson ingen förståelse för hur han måste ha känt sig 1951. Inte nog med att han angreps av religiösa fanatiker (den första aktionen mot *Utvandrarna* utgick från ”Ljusets fria kämpaskara” i Uppsala ledd av Ebbe Reuterdahl), han fick också ”ett hugg i ryggen” från sin hembygd! Det som ytterligare späder på Mobergs vrede är en notis i Vecko-Revyn, som visar att Henriksson lämnat ut delar av Mobergs senaste brev till pressen men utan att nämna kravet att bannbullan skulle återtas. Ännu mera upprörd blir Moberg när han tänker på att Henrikssons brev är undertecknat med ”Eder vän”. ”Är Ni min vän eller min fiende?” undrar den upprörde Moberg som åter tecknar sig med det kyliga ”Högaktningfullt”.

Henriksson blir inte Moberg svaret skyldig, även om han skriver att han inte räknar med något svar från sin antagonist. Att han i sin tur är upprörd framgår av de åtta punkter i vilka han ställer frågor till Moberg som han tycker att denne kan besvara åtminstone inför sig själv. Bland annat undrar han varför Moberg riktar sin egen bannstråle just mot honom. ”Jag torde nog vara rätt ensam om att privat och offentligt ha beklagat min andel.” Henriksson uttrycker sig i skarpa ordalag i detta långa brev och han framhåller också det orimliga i att personer i 65-75-årsåldern skulle fara omkring på vägarna ”och samla namn på att dessa namn inte bort vara med för 13 år sedan”. Själv anser han sig – och med rätta måste man säga – ”vara skild från målet”.

I slutet av brevet återkommer Henriksson i mildare ton till sin begäran om Mobergs medverkan i socknenboken och framhärdar i att skriva sig som ”Er vän Axel Henriksson”.

Fortsatta kontakter

Vilhelm Moberg tycks ha tagit mer illa vid sig av ”bannbullen” från hembygden än av den aktion som utgick från Uppsala och Ljusets fria kämpaskara. Vilka djupa sår det samuelsonska uppropet åstadkommit framgår av Mobergs uppsats i BLM 1964 med titeln ”Sexton vandringsår: 1948 – 1964”. Han berättar här om arbetet med utvandrareposet och tar även upp de båda aktionerna mot *Utvandrarna*, nämner att han bland annat anklagades för att vara mutad av sin förläggare till att sätta in så många ”fula ord” som möjligt i romanen. ”I min födelsesocken Algutsboda slöt nästan hela lärarkåren upp emot ’*Utvandrarna*’ med kyrkoherden och överläraren i spetsen.” Aktionerna stal arbetsron från Moberg och vållade honom obehag och irritation. Särskilt aktionen från hembygden som undertecknades av inemot 4000 personer kändes ”som ett smärtsamt hugg i ryggen”, klagar han. ”Bannlysningen kvarstår ju alltjämt. Den har bidragit till det främlingskap, som jag numera känner inför folket i min hembygd.”

Axel Henriksson blir av naturliga skäl upprörd över orättvisa beskyllningar och över att felciteras i pressen. I ett försök att ställa allt till rätta skriver han en längre text som han skickar till Vecko-Revyns chefredaktör Bertil Torekull i hopp om att få den införd i tidningen. En av tidningens journalister har ju lämnat felaktiga uppgifter. Henrikssons text har rubriken ”En opinionsundersökning med eftermäle” och inleds med en hänvisning till Mobergs uppsats i BLM. Henriksson redogör sedan för händelseförloppet kring hembygdens upprop, citerar delar av den artikel han fått publicerad i lokalpressen och kommenterar felaktigheterna i reportaget i Vecko-Revyn. Han tar också upp Mobergs genmäle i Vecko-Revyn och det där påstådda kriget mellan denne och Småland. Fientligheterna finns numera bara i Mobergs fantasi, konstaterar Henriksson. Som stöd för detta påstående nämner han den flyttning och restaurering av Mobergs gamla barndomsskola som befolkningen i Moshults by i samarbete med socknens kommunalfullmäktige och kommunnämnd, kyrkoråd och kyrkofullmäktige verkställt. Här måste man ge Henriksson rätt. En sådan aktion kan knappast uppfattas som en fientlig handling!

Henrikssons (alltför långa?) artikel blir inte publicerad. Han får ett mycket vänligt refuseringsbrev från Bertil Torekull, där denne beklagar felaktigheterna i reportaget och som huvudskäl för refuseringen anför den artikel som Moberg skrivit i Vecko-Revyn och där denne särskilt trycker på ”att det inte råder fientlighet mellan honom och Småland”.

Men i Moshult och Algutsboda ger man inte upp. Flyttningen av skolan har blivit ett lyckosamt projekt, och nu föds tanken att utmärka platsen för soldattorpet med en sten, så att turisterna lätt ska hitta dit. Säkert är det klokt

att låta Fritz Kallenberg vara den som skriver till Moberg i ärendet (den 23 okt. 1969). Han är inte belastad med att ha skrivit under det samuelsonska uppropet. Säkert är det också taktiskt av denne att i den inledande presentationen nämna amatörteaterverksamheten med Moberg på repertoaren. Lite djärvt kan det tyckas vara att tilltala den store författaren med DU, men det tycks falla i god jord. Kallenberg får ett vänligt brev till svar med en fråga om han möjligen kan vara son till den Kallenberg som Moberg en gång arbetade tillsammans med på torvmossen. Brevet lämnar samtidigt intressanta upplysningar om detta.

Samtidigt fortsätter Henriksson arbetet med att få Moberg att medverka i sockenboken. Tydligt blev det ingen uppsats om de indelta soldaterna. Det berodde säkerligen på det klara avståndstagande till Henriksson som Moberg ger uttryck åt när han påstår sig se en fiende och inte en vän i Henriksson (se ovan). När Henriksson återupptar korrespondensen (den 23 febr. 1970) uttrycker han sin glädje över det mildare klimatet i deras relationer och tackar för att man får använda "Skolan i skogen". Denna text föranleder Henriksson att kommentera omständigheterna kring Mobergs nedsatta sedebetyg. Brevet lämnar flera intressanta uppgifter både om betygsättningen och om Maja Johansson, Mobergs lärarinna, som i kluven gestalt är avporträtterad i romanen *Sänkt sedebetyg*. Moberg skriver i "Skolan i skogen" att han genom den milda fröken Hjärtkvist vill tacka sin lärarinna för att hon lånade den läshungrige ynglingen av sina egna böcker. Man drar av detta slutsatsen att han genom den hårdhärtade fröken Kamp vill hämnas oförrätten med det sänkta sedebetyget. Brevet undertecknas med frasen "Med största högaktning".

Henriksson tar också upp frågan med minnesstenen och ber Moberg komma med förslag på lämplig dag då han kan komma för att personligen närvara vid stenens invigning. Tydligt får han inget svar, eftersom han återkommer till frågan om stenen i ett brev från den 17 juni samma år.

Inte heller detta brev tycks ge resultat varför Fritz Kallenberg åter skriver till Moberg och meddelar att stenen som han tidigare skickat ritning på nu är färdighuggen. "Med denna sten och omgivningen av densamma vill hela Algutsboda hedra Dig som vi räkna som socknens störste son", skriver Kallenberg. Därför vill man att han också ska komma personligen till invigningen. Kallenberg ber Moberg glömma motsättningarna mellan honom och "ett fåtal sockenbor som genom en pekoralförfattares konkurrensavund lurats att underteckna ett av honom författat protestupprop".

Denna sten blir en riktig stötsten, som ger upphov till en ny konflikt. Moberg skriver i sitt svarsbrev till Henriksson att han redan meddelat Kallenberg att han betraktade detta med minnesstenen som hembygdsföreningens angelägenhet och att han vill hålla sig själv helt utanför. "Om jag var personligen närvarande skulle jag känna det som om jag själv vore med om förberedelserna till min egen begravning, min egen gravvård!" Dessutom är han i princip emot alla utmärkelser, skriver han och räknar upp en rad sådana som han avböjt. Tonen

är dock försonlig, vilket framgår inte minst av avslutningen: ”Och så hoppas jag att jag är lika god vän med min hemssockens invånare som förut och att de respekterar mitt ställningstagande!” Han sänder vänlig hälsning och skriver sig som ”Tillgivne Vilhelm Moberg”

Även Kallenberg får ett svar. Hälsningsfrasen är här ”Käre Broder”, ett tilltal som Moberg aldrig använder till Henriksson, men så förekommer inte heller du-tilltalet i breven dem emellan. Moberg återkommer till bannbullan och gör klart att hans ställningstagande beträffande stenen inte har med gammalt groll att göra. ”Det får vara glömt och avsågat för alltid”. Men ändå kan han inte låta bli att tillägga att ”den allmänna reaktionen kommit 20 år för sent”. Så helt glömt tycks grollet inte vara.

Det är nu problemen uppstår på nytt, och det är åter pressen som är orsaken till detta. Denna gång (den 22 juli 1970) skriver Moberg till Styrelsen för Algutsboda Hembygdsförening (där Henriksson är ordförande). Aftonbladet har publicerat en artikel (se s. 00) där Moberg påstås lägga hinder för stenens resande eftersom den är rest 20 år för sent. Moberg begär nu att hembygdsföreningen ska se till att felaktigheterna rättas till och att det i tillrättslägandet ska framgå att han är glad och stolt över att stenen hedrar, inte honom själv utan det fattiga folk som fötts och levat på marken där stenen ska stå. Avslutningen med ”de allra bästa hälsningar till min hemsocken” och undertecknandet ”Er tillgivne Vilhelm Moberg” vittnar dock om försonlighet.

Henriksson är inte sen att åtlyda uppmaningen. Den 26 juli skickar han ett ”Beriktigande” till Aftonbladet där han påtalar felaktigheterna i tidningsartikeln. Han bifogar insamlingslistorna och hävdar bestämt att det inte hade blivit någon sten om Moberg på ett tidigt stadium hade uttalat motvilja mot denna. Henrikssons brev till Moberg från den 3 augusti låter ana att inte hela Henrikssons text tagits in, eftersom han skickar både en kopia på sitt manus och ett klipp från Aftonbladet daterat den 28 juli. ”Beträffande kvällstidningarna är det bäst resignera först som sist”, suckar han.

Han hänvisar också till en intervju i Smålandsposten (den 23 juli 1970) med rubriken ”Vi litat mer på Mobergs brev än uttalanden i kvällspressen”. Av intervjun framgår tydligt hur mån hembygdsföreningen genom Axel Henriksson är om att inte på något sätt ytterligare stöta sig med Moberg. Henriksson beklagar de felaktiga uppgifter som kvällspressen lämnat och gör klart att hembygdsföreningen på ett tidigt stadium kände till Mobergs inställning till stenen. ”Men inbjudan skickades givetvis av artighet.” Han framhåller också att det inte kommer att bli några jippon i samband med invigningen. ”Mobergs hembygd har varit fattig och är väl inte något Kanans (sic) land i dag heller, men inte kommer byborna att slå mynt av att Vilhelm Moberg föddes här.”

Stenen invigdes till sist, söndagen den 9 augusti 1970, och Moberg, som fått rapport från sin syster, tycks vara nöjd, i varje fall att döma av brevet från den 11 augusti till Axel Henriksson, där han skriver: ”Slutet gott allting gott

– hoppas jag!” Han sänder samtidigt ”bästa hälsning” och undertecknar sig som ”Er tillgivne Vilhelm Moberg”.

Så fick denna delvis sorgliga sannsaga ett lyckligt slut. Moberg skickar till och med 25 exemplar av *Min svenska historia* till skolorna i Algutsboda och ber att få köpa tre exemplar av den nya Algutsbodaboken, som han berömmar. För första gången tecknar han sig nu ”med handslag” före ”Tillgivne Vilhelm Moberg”. Henriksson återgäldar handslaget i sitt svarsbrev.

Av Mobergs sista brev framgår att Henriksson måste ha skickat texten om Ledstjärnan (se s. 00) för kommentar. Moberg rättar felaktigheterna i Henrikssons text. Intressant är upplysningen att det är verkliga protokoll som ligger till grund för skildringen av logens verksamhet i romanen *Soldat med brutet gevär*.

Återstår att rikta ett tack till Brit Uppman som ställt materialet till mitt förfogande och till Vilhelm Mobergs efterlevande som gett sitt tillstånd till att publicera faderns brev. Ett och annat av intresse för den framtida Mobergforskningen innehåller föreliggande skrift. Spännande är det dessutom att följa brevväxlingen.

Ingrid Nettervik, redaktör för skriften och ordförande i Vilhelm Moberg-Sällskapet

Axel Henriksson i Johansfors skola.

Axel Henriksson

Axel Henriksson, min pappa, föddes 1897 i Stenbrohult som yngsta barnet av sju i en lantbruksfamilj. Min farmor var mångsidigt begåvad och intresserad av att läsa, och detta förklarar väl att pappa fick fortsätta sin skolgång efter folkskolan. Han blev extraelev vid en internatskola i Osby som tog emot missionärsbarn och liknande. Själv åkte han tåg dit varje dag. Vid sexton års ålder tog han studenten som privatist i Lund. Han avlade agronomexamen vid Alnarp, men bytte bana och genomgick folkskoleseminariet i Växjö.

Sin första lärartjänst antog pappa sedan i Algutsboda, och han blev denna socken trogen i hela sitt fortsatta liv. Han utsågs tidigt till överlärare, senare benämnt rektor, för kommunen. Han uppfattades allmänt som en modern och engagerad pedagog och skolledare.

Pappa blev tidigt aktiv i hembygdsrörelsen, och framför allt ägnade han sig åt lokal historieforskning. Bland annat intresserade han sig för utvandringen. 1953-54 tillbringade han 14 månader i USA, där han varvade arbete i kusinen Ragnar Bensons byggnadsföretag med resor för att uppsöka såväl egna släktingar som Algutsboda-ättlingar och dokumentera levnadsöden. Dessutom studerade han amerikanska yrkesskolor. Han hade just startat sådana i Algutsboda. 1966 gjorde han ett nytt besök i Amerika. Dagböckerna vittnar om den trivsel han kunde känna i ”svenskybderna”, speciellt i staden Lindstrom.

Jag minns mycket väl tillfället när komminister John Samuelson kom cyklande med sin namninsamlingslista mot romanen *Utvandrarna*, som ju pappa undertecknade. Efter vad han senare berättade var det inte bara vissa språkliga uttryck han reagerade mot i romanen utan också att enskilda personer pekades ut. Även om namnen var ändrade, kunde ju angivelser av tid och omständigheter visa vem som avsågs. Och inte var det väl bättre om man gissade på fel person, tyckte pappa. Ganska snart ångrade han sitt ställningstagande, vilket framgår av brevväxlingen med Vilhelm Moberg.

Jag föreställer mig att dessa båda, nästan jämgamla män, skulle ha kunnat uppskatta varandra. Pappa var en nära vän till Gunnar Karlsson, som ju betydde mycket för Vilhelm Moberg, både i ungdomen och senare. Men det blev aldrig något sammanträffande, bara utbyte av mer eller mindre bittra brev.

Efter pappas död 1982 har jag fått överta dessa brev, original från Vilhelm Moberg och kopior av pappas, liksom en stor samling tidningsklipp och i stort sett allt som utgivits av författarens verk, till synes mycket aktivt studerat av pappa. Han imponerades av insatserna mot ”rättsröten”, och han uppskattade romanerna. *Rid i natt!* var tidigt en favorit, och senare blev *Din stund på jorden* det verk han satte högst och ofta återvände till. Men bakom dessa känslor fanns en bitterhet över vad han uppfattade som oförsonlighet, att ett gjort men ångrat misstag inte kunde förlätas.

En spännande brevväxling

1946 – 1972

~ ~ ~

Stockholm den 1 maj 1946

Folkskollärare Herr
Axel Henriksson, Emmaboda.

Jag tackar för Edert brev och är naturligtvis gärna – utan anspråk på något honorar – beredd att medverka i planerade sockenboken för Algutsboda. Nu är jag emellertid hela den stundande sommaren sysselsatt med ett större arbete, som jag inte kan beräkna ha färdigt förrän tidigast i mitten av september, varför jag hoppas att kunna få leveranstiden utsträckt till denna tid. Långasjö utgav för en del år sedan en dylik bok, den är mycket intressant, men sysslar enligt min mening för mycket med oväsentligheter. Jag hoppas att den för Algutsboda planerade särskilt kommer att sysselsätta sig med socknens historia, fornminnen etc. Särskilt värdefullt skulle det vara, anser jag, att få med uppteckningar av gamla personers minnen från socknen.

Eder förbundne

Vilhelm Moberg

Adress för sommaren? Grisslehamn.

Stockholm den 3 mars 1951

Överlärare Herr
Axel Henriksson, Algutsboda.

Bilagda artikel har i dagarna utsänts i 2 000 exemplar för spridning i Algutsboda och angränsande socknar.

Samtidigt vill jag meddela, att jag i dagarna kommer att ingå till skolöverstyrelsen med en skrivelse, vari begäres anordnande av särskilda fortsättningskolor för folkskollärare och överlärare, som skriver under ett fördömande upprop emot en bok utan att ha läst boken ifråga.

Vederbörande skämmer ju därmed främst ut sig själva, vilket kan vara deras ensak, men de skämmer också ut den småländska hembygden, och det angår alla som är födda i denna bygd.

Högaktningsfullt

Vilhelm Moberg
Född i Algutsboda

Författaren
Herr Vilhelm Moberg
Stockholm

Jag har fått Er skrivelse av den 3/3 jämte tidningsartikel.

Som beriktigande av den senare vill jag säga, att jag visserligen var lite tveksam om det gagneliga med aktioner av det Reuterdahl-Samuelssonska slaget, men att jag inte tvekar om behovet av sanering beträffande Ert författarskap, och vidare, att jag läst Er omdiskuterade bok, dock inte till slut. Jag läste den nämligen som följetong i FiB och förnyade inte prenumerationen. Jag kom dock tillräckligt långt för att oreserverat instämma i kritiken beträffande omstridda partier. Allt trams i reportaget om att jag skulle fått valda sidor föreläsa för mej av pastor Samuelsson är oförfalskad lögn av intervjuaren. Samuelsson hade ingen bok framme vid sitt besök hos mej, inte heller har jag ursäktat mig för det.

Jag hörde med njutning Er föredragning i radio av ett kapitel ur bokens fortsättning, men samtidigt undrade jag för mej själv, om Ni också skulle vilja högläsa vissa kapitel ur Utvandrarerna. Ni ville nog själv välja i så fall. Även avancerade kritici tycks vara ganska ense att Er bok skulle vunnit på uteslutning av en del fullständigt i onödan påhängda osmakliga skildringar. Vad Ni har för motiv för offentliggörande av dessa perversiteter diskuteras ju rätt mycket. Själv lutar jag åt den uppfattningen, att de är ett litet rökelseoffer åt den gudom med namnet Konjunktur, som Ni ägnade en betraktelse i någon annan av Edra böcker, jag tror det var i Sömlös. Folk vill ha valuta för vad de ska dyrt betala. En titt i folkbibliotekens böcker visar, att sidor med pornografisk anstrykning ofta är särskilt ömt och svettigt tummade. De s.k. ordsnokarna är gunås rätt många och behöver sin andliga föda.

Min tvekan beträffande medverkan i aktionen berodde således inte på dennas syfte utan på att jag insåg, att den måste få en rakt motsatt inverkan mot den önskade. Detta talade jag om både för pastor S. och senare för intervjuaren. Ni har ju också kunnat inregistrera aktionens resultat i kalla omsättningssiffror. Jag måste tyvärr säga, att jag tycker aktionen sköts klumpigt, framför allt detta försök till hemlighetstämpling, som aldrig var på tal vid undertecknandet, och som ju var dömt att misslyckas. Vi undertecknare skrev under som deltagare i en opinionsyttring, varefter vi mottog ett upprop, där vi fann oss upphöjda till utställare av en konfidentiell appell. Den upphöjelsen tilltalade åtminstone mej så lite, att jag omgående returnerade de namninsamlingslistor jag fått.

Slutligen en kommentar beträffande Edra upplysningar till mej personligen. Jag är mycket imponerad av uppgiften att tidningsartikeln ska i 2000 ex. gå ut till Algutsboda med omnejd. Det måste ge Er en hel del arbete och medföra åtskilliga utgifter. Frågan om varifrån initiativet till denna märkliga reportageresa utgått börjar klarna.

Er framställning till skolöverstyrelsen om särskilda kurser för vissa överlärare etc. är en strålande idé. Tuffjätet mellan det furiosa och det löjligen inte längre än mellan det sublima och d:o. Jag tillönskar Er i all min enkelhet all lycka i uppsåtet och förhandsanmäler mig härmed, ehuru jag enligt av Er angivna dispositioner för "kurserna" inte är riktigt kvalificerad för deltagande.

Ubbemåla, Emmaboda den 4/3 1951

Med största högaktning

Axel Henriksson

Författaren Vilhelm Moberg
Casa Bambu
Monte Verità

Trots Herr Mobergs förklarliga kallsinne vid vårt sammanträffande för några månader sedan, då jag begärde medverkan i vår sockenbok för Algutsboda, tar jag mej nu friheten återkomma i samma ärende.

Först vill jag säga, att jag talar inte för egen räkning utan för Algutsboda Hembygdsförening, som är bokens utgivare. Det vore väl ändå hårt att låta hembygdsföreningen umgälla den dumhet som en eller annan medlem enskilt gjort sig skyldig till. En förolämpning kunde rent av böra anses preskriberad efter vissa år, förslagsvis 7.

Givetvis begriper jag, att Herr Moberg har så många krävande uppgifter i gång, att det kan vara fullt ursäktligt att avböja enbart av den orsaken. Men jag har ett förslag, som det inte skulle vålla mycken möda att förverkliga. Det finns i Hyltén-Cavallius-föreningens årsskrift för 1946 en uppsats av Herr Moberg: "Författaren och hans hembygd". Jag tycker, att den med en obetydlig omarbetning av slutet skulle passa mycket väl i sammanhanget. Ville Herr Moberg se över innehållet i övrigt med tanke på att artikeln skrevs för en del år sedan vore det så mycket bättre. Kanske rubriken "Författaren och hans hembygd" kan föranleda bittra reflexioner. Låt inte dem hindra, låt dem hellre komma till uttryck i artikeln!

Vi har tänkt oss att få ut boken på vårsidan eller sommaren 1960, sedan genom min sjukdom i somras arbetet låg nere en tid.

Det behövs intet omfattande svar på det här, bara besked om saken kan ordnas och i så fall ungefärlig tidpunkt när ett eventuellt bidrag kan vara att vänta. Om Hr Moberg besöker Algutsboda någon gång i vinter eller så vore jag tacksam få ta upp frågan i sammanhanget.

Så har vi ett annat problem i Algutsboda, som jag vill delge något om. – Algutsboda Hembygdsförening har av ägaren, den nedlagda verdandilogen, fått till skänks den gamla byskolan i Moshultamåla. Sedan den beslutat ta mot den uppstår frågan hur den ska disponeras. Tre alternativ har diskuterats:

1. Att iordningställa skolan på nuvarande plats som ett minnesmärke över de gamla bygdeskolorna och samtidigt över framför allt en av de forna eleverna.
2. Att flytta fram skolan till lämplig plats i Moshult, där den skulle restaureras, så den kunde tjäna som samlingsplats för bygdens folk, samtidigt som den kunde fylla sin uppgift enligt 1) ovan.
3. Att placera den på den mark i Gudersmåla, där författaren Vilhelm Moberg såg dagen, att samtidigt bevara minnet av både hans födelseplats och skolgång.

Alla dessa möjligheter har sina för- och nackdelar. Framflyttning till byn skulle ställa sej dyrbar men givetvis vara betydligt fördelaktigare än att bevara den

på en plats, där man knappast kan räkna med nämnvärd besöksfrekvens eller praktisk nytta. Eventuell förflyttning till torpstugetomten i Gudersmåla, som har min personliga sympati, anses inte kunna förenas med uppgiften att tjäna som samlingslokal för folket i moshultsbygden.

Det bör sägas i sammanhanget, att Moshults nya skola är under försäljning till fortifikationsförvaltningen, som behöver den för militärt ändamål, så den är ur räkningen som bygdegård e.d.

Den här saken är av stort intresse såväl för hembygdsföreningen och befolkningen i Moshult som för socknen i övrigt. Jag har därför skrivit så här utförligt. Jag tror det skulle värderas, om Hr Moberg ville säga ett ord i saken, t.ex. vid nästa besök i hembygden. Är ju dock i viss mån huvudperson i den här frågeställningen.

Lillängen, Algutsboda den 29 december 1959.

Med tillönskan om ett gott nytt år.

Axel Henriksson.

Ascona den 8 jan. 1960.

Överlärare Herr
Axel Henriksson, Algutsboda.

Tack för Ert brev!

Hembygdsföreningen får gärna ta den där artikeln (i) årsskriften, med angivande av källan och året när den först trycktes. – Min syn på min hemsocken har ju sedan genom händelserna 1951 betydligt förändrats: Det får komma till uttryck i annat sammanhang.

Namnlistorna på den hemliga aktion från detta år som så starkt fördömde min roman om utvandrarerna och kallade mina personer för "lortgubbar" bl.a. skall komma ut i tryck i höst i ett större arbete, som avhandlar utvandrarromanens tillkomst och öden. Jag vill nu gärna bereda alla personer från min hemsocken Algutsboda tillfälle att stryka sina namn från dessa listor, om de så skulle önska. Det måste alltså ske genom ett offentligt återtagande i ortspresen, eftersom listorna också sedermera blev offentliga.

Utom Ni i Eder egenskap av överlärare hade ju bl.a. kyrkoherde Johannes Olsson, flera folkskollärare och flera framstående så att säga officiella representanter för Algutsboda kommun skrivit under uppropet. Särskilt kyrkoherdens deltagande i aktionen tog min mor mycket hårt: för hennes skull gjorde den mig mycket ont. Men under förutsättning av ett återtagande får nu det hela av mig anses vara preskriberat – såsom Ni också anser att det bör vara. Jag utgår ifrån att Ni tar upp frågan med kyrkoherde Olsson och de övriga: Jag ber Eder för dem framlägga mitt anbud, som jag anser vara försonligt. Om namnen på listorna ska kvarstå, så kommer de ju att gå till eftervärlden.

Vad den gamla skolan beträffar, så tycker jag, om jag skall säga min mening, att den bästa platsen vore den lilla åkern vid Bjurbäcken, där det gamla soldattorpet en gång stod: Då skulle den liksom bevara minnet av två slags byggnader, som icke längre finns kvar på landsbygden. Dessutom är denna den vackraste, tänkbara platsen. Och ingenting skulle väl hindra att skolan på denna plats kunde tjänstgöra som samlingslokal för folket i moshultsbygden: Folket i Moshult kan ju lätt med bil eller cykel förflytta sig dit, det tar tio eller femton minuter.

Med bästa hälsning
Er tillgivne

Vilhelm Moberg
Adress:
Casa Bambu,
Monte Verità
A s c o n a.
Svizzera

För några dagar sedan hörde jag ett föredrag av en prästman i orten om dagens Amerika. På det hela taget var det väl mest gott att säga om hans framställning och om den beledsagade filmen. Men en detalj förargade mig och ger anledning till denna insändare.

Jag har tidigare hört berättas och kunde nu också konstatera, att i denne talares föredrag som stående del ingår en snärt åt Vilhelm Moberg och hans emigrantförfattarskap. Det gavs här samma hoppfulla löfte som i en artikel i ortstidningarna för några månader sedan, att vederläggning av Mobergs utvandrarskildringar ska komma i form av en bok av någon än så länge anonym USA-svensk, och upplystes, att Mobergs popularitet står mycket lågt bland svenskarna därute. Det hela kan synas obetydligt, men det är inte tilltalande att en av huvudpersonerna i en fejd, som det i övrigt varit välgörande tyst om ett tiotal år, alltjämt fortsätter kampen från för länge sedan raserade ställningar.

Vi var många, som den tiden lät oss dragas med i den väldiga protestkampanjen, vilken bl.a. bidrog till en kraftigt ökad spridning av de böcker som opinionsyttringen vände sig mot. Det är som bekant inte så svårt att samla namn under en sådan, sedan man med en viss taktisk skicklighet lyckats få några goda namn i toppen på listan. Algutsboda, Mobergs födelsesocken, var givetvis ur psykologisk synpunkt ett lämpligt verksamhetsfält för denna dörrknackarkampanj, och många föll. Vi som i hastigheten skrev på hade väl i allmänhet den uppfattningen, att särskilt första utvandrarboken begåvats med en del löst påhängda och för det stora hela onödiga och vanprydande historier. Vi lät dessa negativa drag falla utslaget vid en på stående fot gjord "värdering". Så vitt jag vet beklagade flertalet efteråt att de låtit sig påverka så lätt. Fortsättningen och slutet på emigrantcykeln har väl också visat, att en författare ska gå sin egen väg, trotsande s.k. opinionsyttringar, om han inte ska bli enbart en eftersägare.

Nästan samtidigt med angivna föredrag hade vi här i socknen en annan prästman som tolkare av Mobergs författarskap. Utan att enögt fastna för de nämnda ovidkommande detaljerna hade han sett storheten hos emigrantcykelns huvudpersoner och förmedlade också denna sin helhetssyn till sina åhörare.

Föredragshållaren är tydligen mån om att sprida myten om Mobergs impopularitet hos svenskarna i USA. Jag hade själv tillfälle ta del av hur därmed förhöll sig, då jag själv vistades i Amerika över ett år just under den aktuella tid, då de två första delarna av emigrantcykeln kommit ut. Många svenskamerikaner hade ingen aning om böckerna, för hos dem som hos genomsnittsammerikanen i allmänhet är inte det litterära intresset stort. Men bland dem som läst böckerna fann jag intet tecken på den indignation, som vår föredragshållare i tal och skrift låter påskina. Jämför f.ö. svenskfödde Philadelphiaprofessorn Amandus Johnsons omdöme, för att ta ett i bygden just nu aktuellt exempel.

När jag nu efter alla dessa år tar till orda i en sak, som borde få vara glömd

men inte tycks få vara det, så är det för att för egen räkning och för många andra, som en gång inbjöds att vara vapendragare i den stora Moberg-fejden, ta avstånd från angivna ensidiga propaganda. Jag tror mig härvid ha en rätt stark opinion bakom mig i denna mobergska bygd.

Algutsboda den 20/11 1961

Axel Henriksson.

Axel Henriksson
Lillängen, Algutsboda
Tel Algutsboda 51
Pg. 90042

Lillänge Broakulla den 29/12 1962

Författaren Vilhelm Moberg
c/o Bonniers Förlag
Box 3159
Stockholm 3

Samtidigt härmed har jag nöjet översända ett ex av vår sockenbok för Algutsboda, som efter åtskilligt dröjsmål nu är i bokhandeln. Den innehåller bl.a. den artikel, ”Författaren och hans hembygd” som jag fick löfte att använda. Den är medtagen in extenso med undantag av ett litet avsnitt i slutet, som jag utelämnade, då det från vår synpunkt lite för markerat var adresserat till Hyltén-Cavalliusföreningen. Eftersom jag inte hade tillgång till klichéerna för den ursprungliga artikeln – införd i H.-C.-föreningens årsbok 1946 – valde jag ut några andra som jag tyckte var användbara i sammanhanget.

Att Er artikel kommit så nära slutet berodde närmast på att dess innehåll hade någon anknytning till den naturvårdsappell, som avslutar boken, och som är signerad av bl.a. moshultsättlingen Tore Karlsson (son till Hjalmar Karlsson, Moshult)

Vår bok har fått ett vänligt mottagande i ortstidningarna, vilket stimulerar till fortsättning. Det finns massor av material för nya böcker, men beträffande mycket av det gamla är vi lite för sent ute. Jag upprepar min vädjan till Herr Moberg om bidrag i någon form till del 2, som kan beräknas komma i tryck om något åt. I förhoppning därom tecknar jag tillönskan om Gott Nytt år och hjärtlig hälsning

Eder

Axel Henriksson

Författaren Vilhelm Moberg
Väddö
Grisslehamn

Välkommen tillbaka till det Gamla Landet!

Med återkomsten följer förstås en publicitet beträffande vistelseort, inte helt av godo för en författare. Genom den fick bl.a. jag chansen att attackera på nytt, dock i det goda syftet att utverka någon medverkan i andra delen av vår sockenbok, som planeras att utkomma i början av år 1965.

Lite irriterande måste det givetvis vara att få såna här suppliker, men jag ursäktar mej med att jag tjänar ett gott syfte. Algutsboda, som numera kanske är den till namnet mest kända socknen i landet, har ändå beträffande hembygdsforskning varit ett rätt oskrivet blad hittills. Vår första sockenbok, som fått ett vänligt mottagande, var ju inte på något sätt uttömmande. Jag har planerat en andra del av ungefär samma omfattning som första. Hur jag tänkt innehållet framgår av bifogade utkast, som trots stencileringen än så länge är högst privat. En del ämnen verkar kanske lite oklara, speciellt nr 24, men man kan inte säga mer, förrän man vet närmare.

Vad jag nu ber om är i första hand ett aldrig så kort meddelande, brev- eller telefonledes, om vi kan vänta något bidrag, som till ämne kan specificeras senare, om det inte går nu. Så är jag naturligtvis också tacksam för synpunkter på ämnesuppställningen i övrigt. En del ämnen, särskilt de två första, är rätt svårhanterliga av skälet, att de behövde var sin egen bok i stället för en uppsats, men ändå en hel del av verklighetsunderlaget är totalt försvunnet.

Det var den saken. Jag har just läst "Din stund på jorden". Albert Carlssons upplevelser, minnen och känslor är mycket allmänmänskliga, åtminstone lika med vad jag själv erfarit. Har ännu efter 54 år i livligt minne samma bitterljuva längtan efter en "viss" flicka, när vi på skolgården lekte just Flickan hon går i ringen. Den rena kärleken till ett dyrkat föremål, som inte fick besudlas av de kittlande sexuella begären. – Och på gamla dar den ständiga längtan efter att få göra upp räkningen med alla "papper". Papper som symbolen för allt det som pressat och hållit Albert, d.v.s. en själv, fången. Ljuvligheten att efter uppbrottet få tid att gå igenom lagret, vraka och bränna. Och så smyger sej så sakta den vetskapen in i medvetandet: Vad du längtat efter så intensivt var dock början till slutet. Nu är du utanför. Din uppgift är slut. För dina barn är du gammal, för dina elever utgammal. – Men så gör man, om man inte är direkt fallen för melankoli, en snusförnumstig reflexion för sin egen räkning: En eller annan hobby kan rädda dej undan Alberts öde.

Jag var själv i USA för 10 år sedan. Hade också samma intryck av resignation och rotlöshet, som präglade Albert, hos de flesta av de gamla svenskar jag mötte

lite varstans, lika ofta hos dem som ”lyckats” väl, och desto starkare, ju mer de försökte hålla ihop banden med det gamla landet. – Tack för denna givande bok!

Lillängen, Brokulla den 7/2 1964

Med största högaktning

Eder

Axel Henriksson

Tel. 0471/46051

Ascona den 19 februari 1964

Överlärare Axel Henriksson, Algutsboda.

Tack för Ert brev och för de vackra orden om min senaste bok!

Jag skulle mycket väl kunna tänka mig att lämna ett bidrag till nästa årgång av Algutsboda-boken --- om jag inte behövde lämna manuskript förrän i slutet av innevarande år. Jag kunde t.ex. skriva om de gamla indelta knektarna i hemsöcken. Jag har ett mycket livligt minne av flera stamsoldater, som brukade berätta historier och som har betytt mycket för mitt författarskap.

Genom min syster fru Fransson i Moshultamåla, som jämte min svåger alltjämt innehar vår gamla släktgård på 1/16 mantal – den har gått i arv genom århundraden i släkten, tror jag, har jag erfarit att den gamla roteskolan nu är flyttad till gårdens ägor och färdigrestaurerad. Är det riktigt? Om allting med skolan är i ordning – när skall invigningen av den äga rum?

Jag skulle ju mycket gärna vilja vara med vid det tillfället. Här är ju bara ett aber --- men ett stort ABER --- : Den bannbulla av år 1951 mot min roman "Utvandrarna", som undertecknades av cirka 4.000 personer i min småländska hembygd, däribland av nästan alla mera framträdande personer i min egen hemsöcken Algutsboda, har ju icke på något sätt offentligt återtagits och gäller alltså fortfarande. Jag har just nu papperet framför mig på skrivbordet --- cirkuläret, där jag beskylls för att ha "skändat de småländska utvandrarnas minne".

En gammal elev vid Moshultamåla skola, som enligt sockens kyrkoherdes och ett stort antal lärares i socknen mening har gjort sig skyldig till ett dylikt brott, kan naturligtvis inte inbjudas att närvara vid invigningen av den återuppståndna skolan.

Jag tillåter mig fråga, om Ni ursäktar: Skall denna bannbulla från Småland mot "Utvandrarna" gälla i all evighet eller finns det några utsikter för att den inom en snar framtid skall officiellt och offentligt upphävas? Jag vore Er mycket tacksam för ett svar härpå.

Jag vill gärna komma till skolinvingningen alltså --- men jag kan nu inte göra det med detta fördörelsens papper hängande över mitt huvud.

Detta är som Ni förstår ingenting personligt oss emellan, men en ytterst viktig principsak.

Med bästa hälsningar

Er tillgivne

Vilhelm Moberg

Adress: Casa Libertà

Via Monescie,

Ascona.

Svizzera.

Författaren Vilhelm Moberg
Ascona.

Det här måste nog bli rätt vidlyftigt, är jag rädd.

Varmt tack för brev och löfte om medverkan i vår kommande sockenbok! Någon brådska är det inte, då vi inte kan räkna med att komma ut förrän 1965. Jag hade tyvärr vidtalat Bengt Johansson, lokalkorr. För Växjöbladet och son till Oskar i Sutaremåla, att skriva om soldater, husarer och deras torp i Algutsboda, men ämnet är så stort att jag inte tror att det behöver bli intrång. Han kan ta sitt i form av en detaljinventering med uppgifter om torpen, cirka 50 st, själva roteindelningen och foton på några torpstugor som är kvar, medan Ni kunde behandla ämnet mera personligt och med utgångspunkt från personliga minnen. Jag har själv gjort en uppteckning av samtliga torp och deras innehavare vid sekelskiftet. Har den duplicerad, så jag kan gärna sända ett ex om det kan vara till någon nytta eller nöje. Om Ni skulle anse det olämpligt att arbeta på delvis samma ämne som Bengt så träder han tillbaka. Jag har ju laddat upp med ett 30-tal ämnen, så det finns att välja på för honom ändå.

De två andra ämnena i Ert brev bereder mer bekymmer. Först Moshultamåla skola. Den kom långt om länge fram till byn och ligger ganska fint i slutningen mot gårdarna nere i dalen. Den har emellertid varit i bruk nu cirka halftannat år, och någon invigning har det mej veterligt inte varit, i varje fall inte av mera officiell karaktär. Nu är det väl lite sent att etablera en sådan. Givetvis hade varit lämpligt och tacksamt att få besök i sammanhanget av skolans mest frejdade elev, kanske rent av kunde fått karaktär av "försoningsfest", men någon återinvigning så här långt efteråt tycker jag skulle se lite långsökt ut. Gärna dock någon form av hembygdsfest, som kanske vår gamla luggslitna hembygdsförening kunde arrangera vid lämpligt tillfälle. Jag ska gärna ta initiativ, om vi kunde komma överens om lämplig tid, helst sommaren – hösten. – Skolans placering i samband med renoveringen var under långvarig diskussion. Jag hade tanken att placera den på gamla soldattorpstomten i Moshultamåla men fick intet stöd, då det ansågs opraktiskt med detta ensliga läge 2 km från "tätorten" Moshult. Nu efteråt måste jag säga att den synpunkten var riktig. Det var bättre att placera den i bebyggelsen som en samlingspunkt. Sämst hade varit att restaurera den nere på gamla skoltomten i skogen, som också var på väg. Så var det förstås ganska banalt av byggnadskommittén att lägga cementtaktegel på denna gamla byggnad från 1877, men sånt får man överse med. Huvudsaken är att den verkligen fyller en uppgift för bygden, och det tror jag den gör. Bl.a. är en filial av sockenbiblioteket placerad där.

Nu det tredje ämnet: Bannbullan. Först vill jag bemöta påståendet att den undertecknats av "nästan alla mera framträdande personer i min småländska hembygd". Lyckligtvis var det inte så illa men illa nog i alla fall. Den rävkattige prästen sorterade nog med en viss finurlighet vid val av undertecknare, så

att en skulle dra andra med sej, men majoriteten av ”de mera framträdande personerna” stod allt utanför, även om prästerna och några lärare (fyra?) var med. Jag reagerade rätt snart, men tyvärr ändå försent för att kunna vidta någon annan motåtgärd än att skicka tillbaks den lista jag fick mej tillsänd och ta avstånd från kuppen. Borde gjort en insändare i tidningarna i saken, men jag som många andra reagerade dock mot en del onödiga grovkornigheter i första boken, som jag visst berört i tidigare korrespondens. Jag tror jag skrev ett rätt snorkigt brev som svar på en utgjutelse från Er. Jag tycker t.ex. illa om att se de grövsta benämningarna på könsorgan i tryck, fast jag måste medge, att de medicinska termerna uttrycker samma sak, och att man inte gärna kunde begära av Ulrika, att hon skulle använda beteckningen penis vid sin utskällning av kyrkvärden i Åkerby. Ja, detta är 12-13 år sedan. Det litterära språket har hos många yngre och även äldre författare så förgrovats sedan dess, att Utvandrarerna jämfört med dem är en rätt sedesam bok.

Nu kommer min fråga rakt på sak: ska verkligen en världsberömd författare, som därtill vunnit sina största segrar just genom de kritiserade böckerna, behöva vara så långsint att såren som tillfogade i hastigt mod för 12 år sedan aldrig ska få läkas av sej själva. Den som varit i fejd så ofta borde inte vara så oerhört ömskinnsad. Naturligtvis låter det sej säga att den stora skaran på uppgivna 4000 personer aldrig gjort någon samfällid avbön. Men om man tänker sej in i deras – vår situation: Skulle det inte vara lite otympligt att fylla tidningsspalter med hundratals namn under ett återkallande av något som skett för så länge sedan? Gör ett tankeexperiment. En författare kan med användning av författarens självskrivna frihet att omgestalta och tillrättalägga verklighetsunderlaget tillfoga en försvarslös människa, som inte gärna kan vara anonym, en skymf, i flertalets ögon oförtjänt. Om han blir medveten om denna orättvisa och att han berett lidande, är han då villig att efter flera årtionden gottgöra detta genom en ursäktande tidningsinsändare.

Vad min egen roll i detta sammanhang beträffar är den bedrövlidig nog, men jag har dock i personlidig skrivelse beklagat min andel. Jag har också till medskyldidga framfört Edra önskemål. De har varit medvetna om vilken dumhet vi inlät oss på, men tyckt att tiden får läka såren.

Så måste jag kanske påpeka en sak, som möjligen kan ha passerat obemärkt av Er. Jag skrev en insändare i Smålandsposten och Barometern, intagen den 27/11 1961, där jag med anledning av pastor Samuelssons ”upplysningsverksamhet” i föreläsningföreningarna tog avstånd från denna, och där jag även tog mig friheten tala för bygdens folk, när jag beklagade händelserna av år 1951-52. Det var många som tackade för den insändaren, men Samuelsson teg. Jag sände ett ex av tidningen till Er i Schweiz, och det bör ha gått fram, då jag sände i tillslutet kuvert under rätt adress, men därför är det ju inte säkert att det uppmärksamats. Sänder därför här ett urklipp till och undrar, om jag verkligen efter denna förklaring inte ska kunna anse mej själv skild från målet.

Jag är ledsen att så här långdraget ha tragglat denna gamla historia. Mej själv bereder det mig visserligen ett nöje att vara min egen försvarsadvokat, när jag har tid till det. Men jag har respekt för Författarens arbetstid och –ro, därför ber jag: Lägg denna epistel till handlingarna utan vidare åtgärd, och låt gammalt vara begravet och glömt.

Men om Ni har lust att komma till någon sammankomst i Moshult en gång, ska det nog märkas, att bannstrålen för länge sedan gått rakt ner i jorden.

Lillängen, Broakulla den 25/2 1964

Eder vän

Axel Henriksson

Bilaga: Tidningsnotis. (Se s. 00)

Ascona 25 maj 1964.

Överlärare Axel Henriksson, Algutsboda.

Härmed erkänner jag mottagandet av Ert brev av den 25 febr. Jag har dröjt med att svara på brevet – emedan jag läst det med så stor sorg. Det gjorde mig verkligen mycket ont.

Bannbullen emot min roman ”Utvandrarna” från min hemsocken Algutsboda skall alltså enligt brevet kvarstå – i all evighet. Den är undertecknad av nästan hela lärarkåren i socknen – någon fattas visst – med överläraren i spetsen – det är ju ett faktum som man inte med några som helst slingranden kan komma ifrån: Jag har nämligen det famösa papperet med alla namnen i min ägo.

Av Ert brev framgår ju också, att Ni saknar all förståelse för min situation 1951, när bannbullen utfärdades: Jag var angripen av religiösa fanatiker och andra ”reuterdahlare” både i Sverige och Amerika, och i denna trängda situation fick jag ett hugg i ryggen från min hembygd – och alldeles särskilt från min hemsocken Algutsboda. Men Ni kan tydligen inte alls förstå hur det kändes.

Jag hade ju hoppats att få koppla bort Algutsboda från angriparna av år 1951 genom ett återkallande av bannbullen. Men den ska kvarstå alltså – som jag konstaterar i en längre artikel, där jag just nu har berättat om den stora striden om ”Utvandrarna”. Jag vet för övrigt inte hur jag ska karakterisera Ert uppträdande emot mig f.n. Av bilagda notis* framgår det, att Ni har lämnat ut innehållet i mitt sista brev till Er till pressen. Då Ni på detta sätt använder Er av rent privata brev och meddelanden vågar jag ju under inga förhållanden längre upprätthålla någon korrespondens med Er. Och givetvis har jag förlorat allt intresse för medverkan i den sockenbok, som Ni redigerar.

Men Ni har inte lämnat ut hela innehållet ur mitt brev till pressen: Ni var klok nog att inte omnämna mitt bestämda önskemål i brevet att bannbullen från Algutsboda mot ”Utvandrarna” skulle återkallas! Det passade Er inte – Ni tog det ur brevet bara som passade Er. Vad kallas egentligen ett sådant förfarande? Skall det kunna kallas ärligt?

Och så undertecknar Ni Ert brev med ”Eder vän” – medan Ert namn samtidigt står kvar under ett upprop, där jag utsättes för den grova och äreröriga beskyllningen att ”ha skändat de småländska utvandrarnas minne”! Och nu måste jag ju fråga: Är Ni min vän eller min fiende?

Härmed vill jag bara säga, att Ni inte längre ska försöka upprätthålla dubbla attityder emot mig. Det ska vara slut med det.

Högaktningsfullt

Vilhelm Moberg

* Notisen publicerad i Vecko-Revyn.
Herr Författare Vilhelm Moberg

Casa Libertà
Via Monescie
Ascona

Har mottagit Ert brev av 25/5 1964. På grund av utlandsresa nådde det mej först för någon vecka sedan*. Eftersom Ni ungefärligen säger upp bekantskapen kan det ju göra detsamma med svar. Jag måste dock ha rätt tala om hur oresonligt jag finner innehållet i Ert brev. Kan Ni inte komma över en oförrätt, begången mot Er för 13 år sedan må Ni gärna kalla det för en stor sorg, man jag tror den är något infekterad av hämndlystnad.

Jag räknar ju inte mycket med ytterligare korrespondens i den här omtuggade saken, för nyttigare saker kan både Ni och jag hitta på men inför Er själv kan Ni gärna besvara följande frågor:

1. Varför nämner Ni inte ett ord om att jag till Er personligen i brev beklagat min andel i aktionen av år 1951 och framfört min ursäkt?
2. Varför breder Ni samma tystnads slöja över den insändare jag haft införd i ortstidningarna den 27/11 1961, där jag offentligt inför tidningarnas läsekrets beklagar den Reuterdahl-Samuelssonska aktionen och den andel vi undertecknare hade däri. Jag tog mej t.o.m. friheten tala för andra, som råkat sätta sina namn under protestaktionen och sade, att jag trodde mej ha en rätt stark opinion bakom mej i denna bygd, då jag tog avstånd från den ensidiga propagandan. Denna artikel har Ni fått Er tillsänd tvenne gånger men behandlar den fortfarande som obefintlig.
3. Ni säger i Ert sista brev: "Bannbullan emot min roman Utvandrarerna från min hemsocken Algutsboda ska alltså enligt brevet kvarstå – i all evighet". Frågas: Var i mitt brev finner Ni anledning till en sådan slutsats? Jag konstaterar för min del vid läsning av konceptet, att jag erbjuder mitt initiativ till hembygdsfest i Moshultamåla nyrestaureerade skola, med Er som gäst, och ber Er själv föreslå tid, samt säger, att om Ni kommer till en sådan sammankomst "ska det nog märkas, att bannstrålen för länge sedan gått rakt ner i jorden". Kan man därav utläsa, att "bannbullan skall alltså kvarstå – i all evighet"?
4. Varför riktar ni Er egen bannstråle just mot mej? Jag torde nog vara rätt ensam om att privat och offentligt (se ovan) ha beklagat min andel.
5. Varför gör ni ingen kommentar till min jämförelse mellan å ena sidan en förlöpning i hastigt mod av några algutsbodabor mot Er som författare och å andra sidan en författares väl genomtänkta och raffinerade skymf mot en enskild medmänniska, som står utan varje möjlighet att försvara sej? Vem har fått lida mest av de två?
6. Detta ska inte bli en ny fråga, utan endast ett konstaterande, att

tidningsskribenter kan ställa till trassel i sitt nit trots en god avsikt. Det gäller Er beskyllning mot mej att ha ”lämnat ut innehållet i Ert sista brev till pressen. – Vad kallas egentligen ett sådant förfarande? Skall det kunna kallas ärligt”? (Citat ur Ert brev). Vid sammanträde med sockenbokskommittén den 22/2 1964 genomgick vi den lista på ämnesområden och tänkta medarbetare i nästa sockenbok, som jag också översänt till Er. I den står bl.a. ”Något mobergskt”. Mitt etikettsbrott var alltså, att jag nämnde vad som förekommit mellan författaren Moberg och mej, varvid också Ert villkor relaterades. Eftersom ingen i kommittén utom jag undertecknat ”bannbullar” och alla vet, att jag gjort avbön fanns väl inte anledning att vid tillfället ytterligare diskutera den detaljen. Jag har inte lämnat någon uppgift till pressen om vår planering, det skulle aldrig falla mej in att etablera något slags förhandsreklam, om det är det Ni misstänker, men någon månad senare läste jag i Barometern den notis Ni tillställde mej. Jag trodde då, att lokalred. Bengt Johansson på något sätt fått denna uppgift från annat håll. Vid första tillfälle frågade jag honom därom. Han svarade något förläget, att den kom från en medlem av sockenbokskommittén. Eftersom jag långt tidigare, alltså innan jag fick Ert löfte om medverkan, vidtalat honom att samla material om indelningsverket och soldater i Algutsboda var väl det givet, att jag senare måste tala med honom om Ert tänkta bidrag, och att det i viss mån måste påverka den tidigare överenskommelsen mellan Bengt och mej. Men så snart namnet Vilhelm Moberg finns i ett aldrig så obetydligt sammanhang går det förstås som en löpeld genom svenska pressen. Intet ont i det, men den sista sidan i Ert brev hade dock varit skäligen onödig, om Ni velat tänka efter vilken bagatell det hela var. Tycker Ni inte att Ert krav på diskretion sträcker sej lite väl långt. Ni har alla möjligheter att kontrollera sanningsenligheten av min version genom att tillskriva lokalredaktör Bengt Johansson, Skruv.

7. Sist i Ert brev förvånas Ni över att jag kallar mej ”Er vän” samtidigt med att mitt namn står kvar under det famösa uppropet. Jag frågar: Hur ska jag egentligen göra bot för det där namnet, då det inte räcker med att skriva till Er personligen och dessutom i tidningarna ta avstånd från aktionen. Jag vet ingen annan råd än att jag får be Er tala om var originalet finns, Ni som har tillgång till alla akter i detta celebra mål bör kunna ge mej någon vägledning. Jag har sanningen att säga efter dessa 13 år knappt något minne av innehållet, så jag skulle med största intresse ta del av detsamma och inte minst dess undertecknare, av vilka jag inte vet om mer än 8 st. i Algutsboda. Med innehavarens medgivande ska jag gärna stryka mitt namn. Vad detta skulle göra för nytta eller lindring i Er sorg har jag dock svårt att förstå, när inte varken

enskild eller offentlig bot eller bådadera räcker.

8. Jag citerar fortfarande ur Ert brev: ”Jag hade hoppats att få koppla bort Algutsboda från angriparna av år 1951 genom ett återkallande av bannbullen. Men den ska kvarstå alltså, som jag konstaterar i en längre artikel, där jag just berättat om den stora striden om Utvandrarerna”. – Är det inte i själva verket så, att ett återkallande skulle passa Era syften med artikeln rätt illa. Kärnpunkten i denna artikel är väl ändå att visa, hur Vilhelm Moberg behandlats av sin hembygds folk – för tretton år sedan. Att en eller annan efteråt bedömt sitt deltagande som överilat och även deklarerat detta, det kommer Ni nog att tiga med. Det skulle liksom ta gadden ur den länge bebådade artikeln. Men kanske även motparten kan få tillfälle och rättighet till fri och öppen talan i egen sak, sedan Ni sagt Ert ord?

Efter dessa kommentarer till Ert brev, vilka givetvis också tillkommit under viss affekt, ber jag: Fundera över, om Ni inte börjar använda mer våld än nöden kräver, om Ni inte skulle kunna låta bero vid vad som förekommit under dessa 13 år. Fast Ni inte vill medge det är Ni nog i färd med att slå in öppna dörrar. Jag förstår väl, att Ni har svårt att smälta det Ni fick utstå 1951. Men en författare får väl någon gång finna sej i ett blåsväder, och Ni har inte brukat vara så ömtålig för sådana.

Jag kan inte finna någon bättre lösning av konflikten mellan ER och Era numera ganska förlägna belackare än att mötas på sätt som tidigare diskuterats t.ex. i Moshult. Jag är övertygad om att alla ”missförstånd” då skulle kunna avvecklas, betydligt smidigare än genom Ert krav att ”bannbullen” ska återkallas. Vem skulle egentligen ta itu med den saken? Reuter Dahl? Samuelsson? Om inte de gör det är det väl rätt hopplöst att tänka sej att någon av deras medlöpare, flertalet nu i 65-75-årsåldern, skulle fara omkring och samla namn på att dessa namn inte bort vara med för 13 år sedan. För min del anser jag mej, som jag tidigare framhållit, skild från målet, även om Ni kräver ytterligare botgöring från min sida.

Skulle Ni finna, att Ni kan stå kvar vid tidigare löfte att medarbeta i vår sockenbok är Ni ytterst välkommen, om inte får vi väl ta det med fattning. Ingen lär kunna förbjuda oss att i stället ta upp till behandling något ur Vilhelm Mobergs litterära produktion, som är av lokalhistoriskt intresse. För resten, varför inte be Er publicera den av Er bebådade artikeln om Utvandrarböckerna och den lokala reaktionen mot dem som ett aktuellt litteraturhistoriskt inlägg i vår sockenbok?

Jag framhärdar, trots allt, att underteckna med

Er vän

Axel Henriksson

32 * Kopian är odaterad. Av brevet framgår dock att Henriksson varit bortrest och att han dröjt någon vecka med att besvara det, sedan han fått det i sin hand

Författaren Vilhelm Moberg Stockholm

Antagligen är jag en helt okänd person och en presentation därför nödvändig. Mitt namn är Fritz Kallenberg, kom som liten till Boda och där har jag arbetat som formgivare vid glasbruket. I mina unga år var jag verksam som regissör och amatörskådespelare i ett ganska ambitiöst arbetande teatersällskap inom NOV här i Boda. Några av våra bästa saker var signerade Vilhelm Moberg, bl.a. ”Bröllopsalut”, ”Marknadsafton” m.fl.

Sedan dess har jag varit beundrare av Ditt författarskap och med stort intresse tar jag del av allt som skrivs av/och om/Vilhelm Moberg. Jag skriver DU – det går lättast, och jag hoppas få tillåtelse därtill. Nu är jag pensionerad och har fått mera tid för annat än formgivning av glas. Vid sidan av en del annat är jag också mycket intresserad av hembygdsrörelsen i vår socken, och där är verkligen mycket som ska göras.

Nu till ärendet: Numera kommer en allt större ström av turister till det tidigare rätt okända Algutsboda. Detta inte minst genom turistresorna ”i emigrantens spår” som utgår från Växjö och korsar socknarna häromkring. Glasbruken i Algutsboda är lockande turistmål och tusentals personer reser runt här årligen och tittar. Och mycket ofta kommer just denna fråga: Var föddes Ville Moberg? Det räcker inte med att svara MOSHULT, det vet de förut, de vill se något påtagligt och man har inte ofta tillfälle att följa med till Moshult och visa den lilla gläntan i närheten av Bjurbäcken, och det blir klennt besked, om man ska försöka visa dem dit på egen hand, de klarar det sällan.

Med anledning härav, och det är även sockenbornas önskan, har vi inom hembygdsrörelsen talat om möjligheten att på något sätt utmärka var soldattorpet stod. Jag har gjort ett förslag, som kunde tänkas vara lämpligt att arbeta ut. Innan vi går vidare, vill vi höra Ditt omdöme. Jag bifogar en skiss, tänker mig ett större stenblock/som kunde vara uppbruten ur den mark, varur Dina många jordnära personer i romanerna hämtat sin näring/placerat på tre mindre stenbumlingar och försett med lämplig text. Marken omkring ska förbli helt orörd. Gärna ser jag några enbuskar där. Är det inte Du själv som genom Mr Albert Carlsson vid sin vandring i hembygden säger: Jag älskar enbusken den kärva... den ståndaktiga och seglivade, som aldrig kan utrotas och som inte smeker och smickrar in sig...

När utvandrарfilmen blir färdig kommer ännu flera att söka sig till Moshult för att få se den trakt, Du beskriver så vackert. Vi anser det därför angeläget att försöka ordna detta så bra vi kan göra det. Apropå filmen, så har ju några scener till den spelats in i Hembygdsgården och det var vi glada för. Min hustru Karin och jag var där och bistod dem med en handräckning, när det behövdes. Vi var fulla av beundran för deras inlevelse i sina roller, och vi längtar att få uppleva den

dagen, när filmen visas och vi får se den. Vi var på premiären i Växjö (av) ”Din stund på jorden”, det var en stor kväll.

Vore tacksam, om Du ville vara vänlig återsända teckningen och låta mig veta Din åsikt om förslaget.

Med hälsning och högaktning

Fritz Kallenberg
360 65 BODA GLASBRUK

Stockholm den 28 oktober, 1969

Käre Fritz Kallenberg,

Tack för brev och teckning, den senare återgår. Det är ju inte min sak att yttra mig om den eller om planerna på stenen i Moshultamåla gamla soldattorp. Jag kan bara intyga, att det är till alla delar riktigt och sant som Du har skrivit på stenen.

Är Du möjligen son till Kallenberg i Brunamåla, som en gång var arbetskamrat med mig på torvmossen i Moshult? Det var under åren 1912-1917. Vi körde torv tillsammans på vagnar på en liten järnväg över mossen, många hårda jobb hade jag i ungdomen, men detta var det hårdaste. Jag var ännu en spenslig yngling, Kallenberg var en stor och stark och grov karl. Han orkade bättre än jag. Namnet är ovanligt, därför tror jag att ni måste vara släkt?

Bästa hälsning

Tillgivne

Vilhelm Moberg

Författaren Vilhelm Moberg
c/o Bonniers Förlag
Stockholm

Jag tackar hjärtligt för tillmötesgåendet att låta oss använda Er minnesteckning "Skolan i skogen" för vår sockenbok, som beräknas utkomma till sommaren. Naturligtvis är jag också glad över det mildare klimat i våra relationer, som medgivandet vittnar om.

I minnesbilden förekommer också det nedsatta sedebetyget, känt från Er tidigare bok med angivet namn. Jag föreställer mej att ni inte känner vissa detaljer i samband med detta betyg. Har tidigare tänkt skriva därom men avhållit mej på grund av våra ömtåliga relationer. Nu ska jag redogöra rätt utförligt därom. Av dagböcker och betygs kataloger för Moshultamåla skola framgår följande. I folkskolavdelningen den aktuella vårterminen 1912 fanns 39 barn, därav 19 pojkar och 20 flickor. I avgångsklassen fanns 3 pojkar och 7 flickor. I betygs katalogen har samtliga 19 pojkar fått vitsordet 2 i uppförande, utom Karl Sterner Vilhelm Nyqvist (numera avliden) som fått 3, medan samtliga flickor fått betyget 3, d.v.s. högsta. Alla har fått 3 i flit. Beträffande Nyqvist har väl rätt tveksamhet, eftersom även han från början haft tvåa som sedan ändrats till trea. Jag drar härav slutsatsen att Maja J. varit så där allmänt mindre belåten med pojkarna, medan flickorna varit "snälla" efter en mera generell bedömning. – Nu förekom den tiden inga terminsbetyg som delades ut för de lägre klasserna. De stannade i betygsboken och kom förmodligen aldrig till barnens, i varje fall inte till föräldrarnas kännedom. Nästa termin var samtliga uppförandebetyg i topp igen. De som verkligen fick känna prickningen var alltså de två pojkarna i avgångsklassen. Möjligen även Nyqvist, för i huvudboken har också han tvåa i uppförande. Men, som jag gissar, var "bannbullar" inte riktad speciellt mot Carl V. A. Moberg, utan mot pojkarna i största allmänhet. Jag vill inte ta Majas betygssättning i försvar, för prickningen av pojkgruppen var givetvis olämplig. Men som lärare känner man, att en viss fientlighet eller ovilja från en stor del av eleverna kan fresta till drastiska motåtgärder. Ibland har det också funnits en opinion bland lärare, att man skulle vara restriktiv med de högsta betygen i flit (numera ordning) och uppförande i de vanliga terminsbetygen, dock knappast i avgångsbetyg. En tvåa innebär dock "Gott" resp. "God".

Som ett kuriosum kan nämnas, att Maja åren 1916 och 1917 gav betyg 2 åt samtliga elever både i flit och uppförande och sedan även infört dem i huvudboken, där de sedan genom radering ändrats till 3! Den goda Maja har tydligen haft sina bekymmer med betygssättningen för flit och uppförande även i fortsättningen.

Jag vill gärna delge mina intryck av Maja Johansson som lärare och vän, så

som jag minns henne under ett tjugotal år i Månsamåla och Höghults skolor. Hon var en ovanligt rätlinjig människa, med de svagheter som ordet också kan innebära. Höll på ordning och reda i allt, i skolan och i hemmet. Hennes skolunderbyggnad var klen – ettårigt seminarium efter den tidens halvtidsläsande sexåriga grundskola. Den bristfälliga underbyggnaden i matematik märktes även i småskolan och måste naturligtvis vara ett handikapp på folkskolestadiet, där hon en stor del av sin tjänstgöring, ända till 1920, fick undervisa. Hon var gästfri i hemmet och kunde, trots sitt något kärva utseende, med stor humor berätta om gamla tider och de lärarstofiler som uppehöll lärartjänster i Algutsboda kring sekelskiftet. Men hon och i synnerhet hennes make Johan var sparsamma. Med kännedom om den tidens småskollärlöner, kring 500 kr/år, kan jag förstå, att hon inte var okänslig för någon uppvaktning med lantbruksprodukter från hemmen, vilka dock barnen ganska tidigt drog sej för att frambära. Jag har faktiskt egna erfarenheter i branschen utan att mej veterligt ha utdelat något pannkakebetyg. Därmed nog om detta.

Genom Fritz Kallenberg känner Ni till vår tanke att ordna något minnesmärke på platsen för Er barndoms soldatstuga i Moshultamåla. Jag tror att förslaget kommer att väcka anklag i Algutsboda, när det nu i början av mars blir offentligt genom ett upprop, som ska sändas ut till sockenborna. Jag översänder här ett ex av detta upprop, som jag hoppas inte ska mana fram minnen av gamla motsättningar.

Någon invigning av stenen är ännu inte bestämd, men hembygdsföreningen vill gärna se föremålet för uppmärksamheten personligen närvarande vid tillfället. Jag förstår att det kan bli svårt för den hårt upptagne. Därför: kom gärna med ett förslag på lämplig dag under sommaren, som Ni skulle kunna disponera för en sådan sammankomst. Ni ska känna Er hjärtligt välkommen!

Med största högaktning

Axel Henriksson

Tel. 0471/46051

Författaren Vilhelm Moberg
Stockholm

Jag återkommer till frågan om invigning av minnesstenen i Moshultamåla. Den är nu färdighuggen och kommer att resas ganska snart. Givetvis vill vi räkna med närvaro av Er personligen vid invigningen, men utan Ert ord beträffande lämplig tidpunkt är det svårt att fastställa en sådan. Skulle det kunna passa söndagen den 9 augusti? Då är semestertiden slut och folk åter på hemmaplan, säkert intresserade av både minnesstenen och av ett möte med föremålet för uppmärksamheten. Som invigningstalare har vi tänkt oss Er gode vän Gunnar Karlsson i Alvesta, som förberetts på denna uppgift och ställt sej intresserad. Vi har dock inte spikat dagen, inte heller utformat något program, då vi först måste ha Ert ord beträffande tid o.dyl.

Hembygdsföreningens styrelse sammanträder fredagen den 26 juni. Vi ville gärna ha besked till dess, om Ni tar emot vår inbjudan och har möjlighet komma på besök den 9/8. Har ni några särskilda önskemål beträffande programmet så ge oss gärna del av dem. Det går bra att antingen skriva ett par rader till mej, eller ringa, eller meddela Er syster i Moshultamåla.

Styrelsen och kommitterade för minnesstenen frambär genom mej sin hjärtliga inbjudan!

Algutsboda, 360 64 Broakulla den 17 juni 1970

Med vänlig hälsning

Axel Henriksson

Tel. 0471/46051

Boda Glasbruk den 1 juli 1970

Författaren Vilhelm Moberg
Stockholm

B. Broder.

Den tidigare omtalade stenen vid Din födelseplats är nu färdighuggen och klar. Den insamling vi gjorde bland sockenborna för att ekonomisera det hela gick bra då alla var mycket välvilligt inställda till saken.

Sänder en teckning av stenen som den är i sitt färdiga skick. Som synes har jag satt dit en del undertext (delvis Dina egna ord). Vid närmare eftertanke tyckte jag att denna sten även bör stå som en hyllning och äremärke över "Träskofolket" människorna som Du med så stark inlevelse och känsla skildrat i Din diktning. Nu är frågan om en enkel högtidlighet vid invigningen som vi bestämt till söndagen den 9 aug. Gunnar Karlsson i Alvesta har lovat hålla "högtidstalet" som vi tänkt skall inramas med musik av Johanfors musikkår. Detta vid platsen för stenen. Därefter fortsätter vi det hela vid Din gamla skola i Moshult en stund med lite underhållning och kaffeservering.

Med denna sten och invigningen av densamma vill hela Algutsboda hedra Dig som vi räkna som socknens störste son, därför skulle det glädja oss alla mycket om Du hade tid och möjlighet att personligen närvara vid detta tillfälle.

Käre Vilhelm Moberg, glöm bort allt gammalt groll och motsättningar som varit mellan Dig och ett fåtal sockenbor som genom en pekorförfattares konkurrensavund lurats att underteckna ett av honom författat protestupprop. Tro mig, vi Algutsbodabor reagerade mycket kraftigt mot detta tilltag. Jag vet också med bestämdhet att vissa undertecknare bittert har ångrat denna sin dumhet.

Vi vore tacksamma och glada om Du vill vara vänlig meddela mig snarast om vi få glädjen att räkna med Din närvaro denna dag. I händelse någon annan söndag skulle passa Dig bättre så är det kanske ännu inte omöjligt att ändra dagen till någon vecka senare. Musikkåren är ju ganska upptagen.

Med vänlig hälsning
Fritz Kallenberg

Söderäng, Grisslehamn, den 2 juli 1970.

Herr Överlärare Axel Henriksson, Algutsboda.

Tack för Ert brev av den 17 juni! Jag har nyss erhållit det, eftersänt till flera adresser, vilket beror på att jag just återkommit från en längre resa. Mitt svar är alltså försenat, vilket jag mycket beklagar, då Ni räknat med att erhålla det till styrelsemötet i Hembygdsföreningen den 26 juni.

Innehållet i Ert brev överraskade mig emellertid, då jag levde i den föreställningen att Ni hade fått kännedom om mitt ställningstagande till minnestenen på Moshultamåla soldattorp. Dels svarade jag konstnären Kallenberg på Boda för flera månader sedan, att jag givetvis betraktade resandet av denna sten som Hembygdsföreningens angelägenhet och att jag därför inte i någon form önskade medverka i företaget, dels hade jag för några veckor sedan ett telefonsamtal med min syster på hemgården varvid jag på hennes fråga, om jag skulle komma hem till resningen gav samma svar som till Kallenberg och jag bad henne för säkerhets skull framföra detta bud och denna hälsning till Er. Av Ert brev framgår alltså att hon inte har gjort detta.

Och för mig återstår endast att upprepa för tredje gången vad jag tidigare förklarat: Denna minnessten angår ingen annan än initiativtagaren till den, Hembygdsföreningen, jag önskar hålla mig helt utanför. Men jag borde kanske utveckla skälen härför för Er. De är flera: Först och främst har det väl aldrig förr i vårt land hänt, att en dylik minnessten har rests, medan föremålet för densamma ännu är i livet. Om jag vore personligen närvarande vid resningen skulle jag känna det som om jag själv vore med om förberedelserna till min egen begravning, min egen gravvård!

Vidare: Jag tar i princip inte emot utmärkelser: jag förutsatte att Ni kände till det, då det var mycken publicitet kring mitt avböjande av hedersdoktorat Vid Uppsala Universitet redan år 1960. Utom detta hedersdoktorat har jag bl.a. avböjt följande utmärkelser: Svenska Akademiens stora guldmedalj, Svenska Statens konstnärbelöning på livstid, och Selma Lagerlöfsmedaljen-stipendiet. Jag handlar alltså helt konsekvent när jag icke önskar närvara vid resningen av stenen på soldattorpet: Mitt ställningstagande får alltså inte på något sätt uppfattas som på något sätt riktat emot min hemssockens hembygdsförening.

Ni skriver att jag i sammanhanget kan framföra egna önskemål, och då skulle jag vilja föreslå att resandet av stenen gjordes till hyllning åt de fattiga, arma soldater, som bebott detta torp under 100-tals år och strävat och slitit och svulit på detta ställe.

Det är stugornas folk, träskofolket, som jag kallar det, som förtjänat att hedras och hyllas och ihågkommas. Jag har för min del med böcker gjort vad jag kunnat härför --- Kanske nu Hembygdsföreningen också här ville göra en insats?

Om min gamle vän Gunnar Karlsson kommer med, så vill jag be Er hälsa

honom att han vid högtidligheten lämpligen kan läsa utdrag ur sista kapitlet i Soldat med brutet gevär. Stugbackens blomma. Det handlar nämligen om den backe, där stenen nu skall stå. Jag skulle vara mycket glad om det önskemålet uppfylles.

För övrigt vill jag tillägga att jag tagit kraftigt avstånd från de osmakliga affärer som vissa personer i Långasjö bedriver med det s.k. Utvandrartorpet. Helt emot min vilja blir mina böcker inblandade i kommersiella turistsammanhang. Jag fick vända mig till landshövding Helén, innan Turistförbundet stoppade turistbussarna till Utvandarbygden, som ledde till att min syster ofta plågades av objudna gäster!

Jag hoppas att min hemssockens hembygdsförening inte följer i dessa avskräckande spår och ifråga om denna minnessten håller turistsynpunkten utanför. Denna turist-kommersialism är ovärdig det folk som jag har skrivit om.

Och så hoppas jag att jag är lika god vän med min hemssockens invånare som förut och att de respekterar mitt ställningstagande! Om Ni önskar kan Ni även meddela offentligen att detta har helt principiella orsaker.

Med vänlig hälsning
Tillgivne

Vilhelm Moberg

Söderäng, Grisslehamn, den 4 juli 1970.

Käre Broder! (Fritz Kallenberg)

Tack för Ditt brev idag, som jag omgående svarar på! Jag trodde nu att mitt ställningstagande till stenen på min födelseplats framgick av mitt förra brev till Dig. Jag skrev, vill jag minnas, att detta var en sak som uteslutande angick sockenborna, Hembygdsföreningen och bidragsgivarna. Men jag måste ha uttryckt mig otydligt. Jag menade detta: Min medverkan i denna angelägenhet i någon form kunde inte komma ifråga. Däri var också min personliga närvaro vid resningen innesluten. Jag bad också min syster framföra detta till överlärare Henriksson. Antingen har han inte fått budet eller också missuppfattat det. Nu skrev jag igår ett långt brev till honom och upprepade beskedet. Så nu ska väl saken vara klar?

Men tro nu inte bara att mitt ställningstagande har med gammalt groll att göra –det förklarade jag också för Henriksson. Det där får vara glömt och avsågat för alltid. Fast det svåraste för mig var att ingen enda algutsbodabo – inte ens min gamle vän Gunnar Karlsson – reagerade offentligt mot bannbullen över min bok den gången det gällde --- då den utfärdades! För mig har den allmänna reaktionen kommit 20 år för sent...

Så tror jag säkert att det kan bli en gripande stund på backen, fast jag inte är med. Programmet i ditt brev förefaller bra. Ska Gunnar K. Blåsa med i Johansfors musikkår? Det gjorde han på min tid. Esskornett – tror jag? Eller vad det heter på musikspråket.

Min syster Elsa Fransson i Moshultamåla --- som blev änka för ett par månader sedan och nu lever ensam på min morssläkts lilla gård, kommer naturligtvis att närvara. Och hon kan då representera också mig och vår hela släkt. Elsa var det sista barn som föddes på detta soldattorp, år 1906. Vi var sju syskon, soldaten före far hette Modig lär ha haft 15 barn --- ja, hur många ungar har inte uppfostrats i det gamla soldattorpet --- jag vet alltså 22 stycken bara de två sista soldatgenerationerna!

Och så ber jag om min hälsning till alla vänner i (min) hemsocken och uttrycker den förhoppningen att vänskapen emellan dem och mig ska bestå oförändrad, oavsett mitt ställningstagande denna gång – som jag alltså hoppas man vill helt respektera.

Handslag och hälsning
Tillgivne

Vilhelm Moberg

Ps. Jag utgår ifrån att stenen på soldattorpet inte ska nyttjas som reklam för Turistförbundet? Jag är glad över att min hemsocken ännu inte följt exemplet från

Långasjö ifråga om osmakliga – och tydligen givande – affärer med utvandrare och utvandraretorp --- och allt.

Denna rent kommersiella turistreklam äcklar mig. Häromåret ordnades turistbussar från Växjö till min hembygd --- jag måste vända mig till landshövding Helén, som hjälpte mig, så att tilltaget stoppades. Min syster fick så många objudna gäster, att hon blev alldeles förtvivlad. Hur fräcka kan människor bli! (D.s.)

~ ~ ~

Söderäng, Grisslehamn, den 22 juli 1970.

Styrelsen för Algutsboda Hembygdsförening, Algutsboda.

En onödig och för mig obehaglig press-sensation har uppstått med ursprung från ett telegram till T.T. från dess korrespondent i Nybro, som säger sig bygga på uppgifter från Er förening om att jag skulle anse minnesstenen på Moshultamåla soldattorp ”vara rest 20 år för sent”. Det är ju så felaktigt: Motsatsen är närmast sanningen: 20 år för tidigt.

Inte heller har jag, som hr Henriksson i Aftonbladet tycks mena, på något sätt ifrågasatt Er förenings rätt att resa och inviga stenen. Jag har i brev både till hr Henriksson och hr Kallenberg uttryckligen förklarat att denna sak är helt Er ensak, som inte på något sätt angår mig och att jag däri inte önskar i någon form medverka.

Jag anhåller att ni till pressen lägger de oriktiga uppgifterna tillrätta och därvid använder Er av innehållet i dessa brev, vilka adressaterna bör ställa till Ert förfogande, och vidare brukar de uppgifter jag lämnat till Expressen och Svenska Dagbladet i bilagda notiser.

Framförallt ber jag Er framhålla för pressen, att jag gläder mig över den heder och ära som genom denna sten kommer att spridas ö(ve)r det fattiga folk, (som) fötts, levat och strävat och dött på den mark, där stenen nu skall vittna om deras gärning.

Jag hoppas att Ni vill tillmötesgå detta mitt önskemål, mitt enda önskemål.

Och så upprepar jag den förhoppning som jag uttryckt i Expressen för den 21 juli: Jag citerar: ”Jag hoppas att det skall bli en värdig invigning av stenen den 9 augusti”.

Jag menar högtidlighet utan inslag av jippon och pressensationer, som tidningarna ska sälja lösnummer på.

Och det är lyckligt att jag inte är närvarande: Om jag kommit med så hade

jag blivit åtföljd av en hel hord av TV-folk, radiomän och sensationshungriga korrespondenter, inte bara från Nybro utan även från större städer.

Så utgår jag ifrån att Ni respekterar min princip att icke mottaga officiella utmärkelser och att vänskapen emellan hemsockens invånare och mig skall bestå. Och till var och en av de 450 som bidragit till stenens tillkomst riktar jag ett varmt tack – från mina avlidna föräldrar som bebodde soldattorpet i 20 år och därstädes födde 7 barn, från fars företrädare soldaten Modig som på samma torp födde och fostrade 15 barn och från alla soldater före honom!

Och det är alltså mitt sista uttalande i denna sak. Jag vore tacksam, om Ni läste upp brevet på Er förenings möte eller på annat sätt delgav dess medlemmar hela innehållet. Jag är säker på att de skall förstå mitt ställningstagande.

Med de allra bästa hälsningar till min hemsocken

Er tillgivne

Vilhelm Moberg

(Artikeln återges på s. 00)

Mobergs befallning åtlyddes. Nedanstående artikel skickade Henriksson till Aftonbladet:

Beriktigande

Er tidning (Aftonbladet) för månd. Den 20/7 har under rubriken ”Vilhelm Moberg vägrar inviga egen minnessten” ett grovt felaktigt reportage om förestående invigning av minnesstenen på Mobergs födelseplats i Algutsboda. Tidningens medarbetare som ringde mej kl. 04.20 på måndagsmorgonen, har helt felaktigt återgivit de uppgifter jag lämnade. Redan rubriken – se ovan – är grovt felaktigt. V.M. har aldrig ”vägrat inviga egen minnessten”, då han aldrig blivit anmodad därom. Att inbjuda honom närvaro betyder inte att han skulle spela annan roll än gästens. Stenen behöver inte avtäckas, då den aldrig haft eller kommer att få något täckelse.

”Därmed har en sordinens slöja sänkt sig över bygden” läses vidare. Den dunkla frasen ska väl beskriva en besvikelse, som åtminstone jag aldrig gett uttryck åt i intervjun. Det följande uttalandet ”Vi reser stenen vad Moberg än säger. Det är en pampig sak, samtidigt flärdfri och enkel” kunde möjligen haft täckning, men den understuckna antydning om motsättning till Moberg är likväl fri fantasi, som vid läsningen givit Moberg anledning till ett temperamentsfullt brev, där han begär förklaring och rättelse. Jag villfar denna önskan desto hellre som M:s vilja aldrig nämnts i sammanhanget.

Efter diverse förnumstiga jämförelser med långasjöborna och deras agerande på Klasatorpet (”Korpamoen”) gör intervjuaren ett fingerat samtal mellan V.M. och mej. I sak är ingenting att anmärka annat än att dialogen är gripen helt ur luften.

I sitt brev ber Moberg oss framhålla för pressen, att han gläder sej över den heder som genom denna sten kommer att spridas över det fattiga folk, som fötts, levat, strävat och dött på den mark, där stenen ska vittna om deras gärning. Han uttalar också förhoppning att det ska bli en värdig invigning av stenen den 9 augusti, utan inslag av jippon och pressensationer. Han riktar också ett varmt tack till var och en av de 450 som bidragit till stenens tillkomst, ett tack som han också anser bör gå till hans föräldrar och alla deras företrädare på soldattorpet. – Den hälsningen vill vi gärna vidarebefordra, både i pressen och vid invigningstillfället.

Jag bifogar en av våra insamlingslistor med det upprop vi riktat till socknens folk, och som överallt fått ett positivt svar. Uppropet har också tillställts Moberg själv utan annan gensaga än att han vill stå helt utanför detta Algutsboda Hembygdsförenings initiativ. Den inställningen fann vi helt naturlig. Hade han på tidigt stadium uttalat motvilja hade det naturligtvis inte blivit någon insamling eller minnessten just nu.

Algutsboda, Broakulla d. 26/7 1970*

Axel Henriksson

Ordförande i Algutsboda Hembygdsförening

* Artikeln infördes den 28 juli 1970.

Författaren Vilhelm Moberg
Grisslehamn

Algutsboda Hembygdsförening och jag tackar för två brev av 2/7 och 22/7, som jag här ska kortfattat besvara.

Fast vi givetvis gärna skulle se Er som hedersgäst vid vår invigning har vi full förståelse för de skäl Ni anför för att utebli. Att sen tidningarna kastar sej över varje yttrande för att få en säljande sak på löpsedlarna kan man inte göra mycket åt. Som ex. kan nämnas Aftonbladets utläggningar den 20/7.

Bifogade kopia visar mitt försök att få rättelse till stånd. Hur det avlöpte – se medföljande klipp ur AB den 28/7. Beträffande kvällstidningarna är det bäst resignera först som sist. Vår inställning i hembygdsföreningens styrelse framgår av en intervju med undertecknad i Smålandsposten den 23/7. Jag förmodar Ni har tillgång till denna artikel, som jag inte har kvar själv. Det lär också komma en intervju i SvD i veckan, som jag hoppas ska bli vettig.

De önskemål Ni uttalat om formerna för invigningen ska säkert respekteras. Farhåga att vi skulle ekonomiskt utnyttja invigningen eller minnesstenen är ganska onödig. Hur skulle det förresten gå till. Rimligtvis kan vi väl inte inhägna tomten och ta inträde, fast besöken vid stenen just nu varit mycket täta. Vi är nu mest bekymrade för att våra arrangemang för invigningen inte håller, om tillströmningen av publik skulle bli väldig efter all uppmärksamhet i pressen.

När Ni får tillfälle till personligt besök i Moshultamåla och beskåda minnesstenen tror jag knappast Ni ska misstycka, särskilt med tanke på de dubbla skäl vi anført för vår åtgärd.

Till sist ett par rader om långasjöborna och Klasatorpet. Det finns i Småland, i varje fall, ingen socken, där man gjort så mycket för hembygdsforskningen och -vården, för emigrantforskningen, etc. som i Långasjö. Alla de som arbetar med detta gör det väl oavlönat, i varje fall utan rimlig ersättning för det väldiga arbete de nedlägger. Skulle det bli något överskott går det säkert till deras fortsatta arbete. Då tycker jag det är rätt respektabelt att på sätt som sker levandegöra en svunnen tid och dess människor, även om de därvid utnyttjar namnet Korpamoen och den Goodwill det skapat. Jag avundas långasjöborna för deras initiativkraft i vad gäller hembygdsvården!

Algutsboda, 360 64 Broakulla den 3/8 1970.

Förbindligast

Axel Henriksson

Söderäng, Vaddö, den 11 augusti 1970.

Herr Rektor
Axel Henriksson
Algutsboda

Hjärtligt tack för telegrammet från Hembygdsföreningen och sockenborna i Algutsboda!

Enligt en redogörelse som jag fått av min syster i telefon i dag förlöpte invigningen av stenen på det gamla soldattorpet alltigenom riktigt och värdigt och under den bästa stämning bland deltagarna, ”som en riktigt trevlig hembygdsfest”, för att använda hennes egna ord.

Och det gläder mig mycket att sensationspressens hyenor inte denna gång fick något rov emellan sina käftar...

Jag får också tacka Er för intervjun i Sv. Dagbladet – allt vad som där yttrades var riktigt!

Och så: Slutet gott allting gott – hoppas jag!

Med bästa hälsning

Er tillgivne

Vilhelm Moberg

~ ~ ~

Söderäng, Vaddö, den 17 september 1970

Överlärare Axel Henriksson, Algutsboda.

Enligt faktura som jag erhållit, från Norstedt och söners förlag, Stockholm, har under Eder adress för 14 dagar sedan översänts 25 exemplar av min bok Min svenska historia, en gåva från författaren till skolorna inom Algutsboda kommun.

Kan jag möjligen få emotse en bekräftelse från Eder att böckerna har kommit fram? I varje fall skulle jag vara mycket tacksam för en sådan.

Högaktningsfullt

Vilhelm Moberg

Författaren Vilhelm Moberg
Box 251
Grisslehamn

Jag tackar för Edra brev av 3/9 och 17/9, samt för Er välvilja att översända 25 ex. av nya boken "Min svenska historia". Som förklaring till dröjsmål med att sända bekräftelse på böckernas ankomst får jag nämna att jag själv inte längre har någon uppgift i skolväsendet utan ville överlämna dem för nuvarande skolchefs och kollegiets åtgärd. Detta skulle bäst ske vid någon lärarträff, som dock ännu inte inträffat efter mottagandet av böckerna. Nuvarande rektor är underrättad om gåvan och får väl tacka för skolans räkning.

Egentligen är det en rätt svår uppgift att dela ut premieböcker efter intresse för ett enda orienteringsämne. Det blir lätt lite subjektivt. Kanske man kunde tänka sej någon form av prov eller annan redovisning av historiekunskaperna mot läsarets slut. Men, som sagt, det ligger helt utanför min befogenhet.

Algutsboda, Broakulla den 19/9 1970

Med bästa hälsning

Eder

Axel Henriksson

Stockholm den 30 januari 1971
VM/MP

Överlärare Axel Henriksson
ALGUTSBODA

Käre Herr Henriksson!

Jag vill tacka Er hjärtligt för exemplaret av Algutsbodaboken! Arbetet är utmärkt och föredömligt redigerat och innehåller mycket historiskt material av stort intresse. Åtskilligt av detta kände jag inte till förut, fastän jag är född i socknen och forskat ganska grundligt i dess förflutna.

Nu har jag några vänner bland historikerna, som jag ville glädja med denna bok. Jag vore Er därför mycket tacksam, om Ni ville sända mig ytterligare tre exemplar av densamma, det är väl bäst emot postförskott, för självklart vill jag ju betala böckerna. Er hembygdsförening behöver väl pengarna.

Tackande på förhand för tillmötesgåendet tecknar jag med handslag

Tillgivne

Vilhelm Moberg

Författaren Vilhelm Moberg
Hagagatan 3
Stockholm

Varmt tack för brev med vänligt omdöme om vår bok, som gladde, samt för beställningen. Jag sände omg. 3 ex men ingen upplysning ang. likvid. Naturligtvis är det sant och riktigt att vi behöver de likvider vi kan få, även av våra medarbetare. Priset är kr. 35:- per ex., event. plus portokostnad kr. 4:80.

Jag begagnar det här tillfället att något presentera vår hembygdsförening och dess verksamhet medelst bifogade styrelseberättelse och våra stadgar. Som syns är vi igång på flera sätt, fast vi ibland har svårigheter att fullfölja våra planer. Ett av momenten i 1970 års verksamhet, resandet av minnesstenen i Moshultamåla, räknar vi till de lyckade insatserna, trots ovederhäftigt prat i en del tidningar. Insamlingen gav kr. 3.822:-, omkostnaderna i allt kr. 3.497:-. Överskottet 325:- jämte ränta kr. 35:- inestår på Sparbanken Kronoberg. Vi tänker använda det som är kvar till ytterligare någon investering i Moshultamåla, t.ex. ett par bord och bänkar – och papperskorgar för event. kaffepauserande nära minnesstenen.

Jag bifogar ett klipp jag fått mej tillsänt om vad man åtgjort i Grönköping för att fira ”en av ortens mera bemärkta söner”. Jag tycker det var en riktigt trevlig inläga, men Ni kanske har annan åsikt. I den mycket omtuggade frågan om minnesstenar över nu levande människor bör väl handlingsfrihet råda, såvida inte ”föremålet” inlägger sitt veto. Varför ska man tvunget vara död innan? En blomma medan man lever syns vara att föredra framför begravningskransens ”Gärd av tacksamhet. Vila i frid!”.

Vår bok har gått bra, efter våra förhållanden. Jag är så sakta igång med att samla material och medarbetare till en tredje del, som aviserades i förordet till del II. Räknar med samma omfång, och utgivning 1972. Törs man uttala en förhoppning om medverkan på något sätt? Det skulle vara en glädje att få räkna med ett bidrag. Men naturligtvis har jag förståelse för att såna här förfrågningar kan kännas störande för huvudprogrammet.

Jag återgäldar Ert fasta handslag och tecknar

Tillgivnaste

Axel Henriksson

Stockholm den 8 februari 1971

Rektor Axel Henriksson
ALGUTSBODA

Hjärtligt tack för sändningen med Algutsbodaboken!

Härmed sänder jag i check kronor 105:- utgörande likvid för böckerna enligt angivet pris på dem och tackar än en gång för tillmötesgåendet.

Med bästa hälsningar

Vilhelm Moberg

~ ~ ~

Söderäng, Grisslehamn, den 28 juni 1972

Kära Rektor Henriksson,

Tack för Ert brev idag! Med anledning därav får jag meddela Er, att logen Ledstjärnan i Moshult existerade från och med 1904 t.o.m. 1916: Lokal under min tid: Dåvarande skraddaren Lindahls hus nära Moshults station. Äldre människor minns nog ännu Lindahl. Jag gick in i templet 1912 vid 14 års ålder och tillhörde den så länge den fanns. Huvudorganisationen var Templar Orden, icke att förväxla med IOGT, som var en helt annan organisation. Ledstjärnan skall kallas Templet, icke logen.

Min syster, Signe Fredriksson, död i Amerika för 10 år sedan, var sekreterare i templet Ledstjärnan under ett par år. Genom henne har jag fått tag i en av dess protokollböcker, som ligger till grund för skildringen i Soldat med brutet gevär.

Jag kunde ha översänt den, med det blir ett besvärligt göra med att skicka den fram och åter. Ni kan emellertid lita på mina uppgifter: En del protokoll från Ledstjärnan finns i sinnevärlden!

När Ni skriver att min skildring inte har "någon direkt anknytning till verkligheten", så är det alltså fel. Denna punkt i Er artikel bör Ni alltså rätta till. I övrigt finner jag denna sakligt riktig.

Med bästa hälsning

Tillgivne

Vilhelm Moberg

Vilhelm Moberg vägrar inviga egen minnessten

– Jag är emot alla sådana hedersbetygelser, säger han. Ni reser stenen tjugo år för tidigt. Jag är långt från död ännu.

Av EBBA von ESSEN

ALGUTSBODA i Småland (AB)

Här på en grön kulle står minnesstenen över bygdens store son, Vilhelm Moberg.

Hembygdsföreningen har med glädje och stolthet sett fram emot invigningen den 9 augusti.

Men nu är glädjen slagen i kras i Algutsboda. Den store författaren vill inte bli hyllad. I stället blev han som en retad tiger när han hörde om stenen:

– Jag är emot alla sådana hedersbetygelser. Ni reser stenen tjugo år för tidigt. Jag är ju långt ifrån död ännu.

Meningen var att hyllningsföremålet själv skulle komma till Algutsboda och avtäckas stenen. Hembygdsföreningen hade tänkt sig en stilfull invigning med tal av bl.a. kommunalfullmäktiges ordförande Gunnar Karlsson. Nu blir inget som man tänkt sig.

Emot alltsammans

Moberg har skrivit brev till hembygdsföreningens ordförande, rektor Axel Henriksson, och sagt att han är emot alltsammans. Han kommer inte att sätta sin fot i Algutsboda invigningsdagen.

Därmed har en sordinens slöja sänkt sig över hela bygden. Hembygdsföreningen har naturligtvis inte helt kastat in handsken. Rektor Henriksson deklarerar bestämt:

– Vi reser stenen vad Moberg än säger. Det är en pampig sak, samtidigt flärdfri och enkel. Den kommer att göra sig på kullen där det mobergska soldattorpet en gång låg. 450 människor i bygden har varit med och samlat in pengar. På det här viset vill vi visa folk som kommer till Algutsboda var bygdens son haft sitt barndomshem.

Vilde Ville rasar

Inskriptionen på den karga gråstenen lyder i all enkelhet: ”Här föddes den 20 augusti 1898 soldatsonen och författaren Vilhelm Moberg.” Därefter följer ett citat ur Mobergs författarskap.

Vilde Ville är rasande på att smålänningarna, som han säger, utnyttjar hans författarskap kommersiellt.

– Jag skrev inte mina böcker för att gynna Smålands turistindustri, brukar han säga.

Speciellt missnöjd är han med långasjöbornas agerande. När filmsällskapet lämnade Långasjö efter inspelningen av "Utvandrarna" började hembygdsfolket servera kaffe i det s.k. Korpamotorpet. Nu har platsen blivit en viktig anhalt för de flesta sightseeing-resor i södra Småland.

Inget turistjippo

Men folket i Algutsboda vill naturligtvis inte drabbas av den mobergska bannbullan bara för att långasjöborna bjuder på kanelbullar i Korpamoen.

Rektor Henriksson:

– Vi ser inte vår minnessten som något turistjippo som vi ska tjäna pengar på. Egentligen kommer den på plats tjugo år för sent.

Moberg fräser till svar:

– Dumheter. De är ute tjugo år för tidigt. Minnesstenen är som en föraning om ens egen begravning.

Och än lever som sagt gubben.

Bildtext under avbildning av stenen:

Det här är minnesstenen över Vilhelm Moberg. I Algutsboda är man stolt och glad över den. Men Vilhelm Moberg vägrar vara med och inviga den. – Jag är långt ifrån död än, säger han.

Aftonbladet 20/7 1970

Ledstjärnan

Även en avdelning av Templarorden har funnits i Algutsboda. Det var Templarlogen 2078 Ledstjärnan med säte i Moshult. Dess tillkomst år 1904 kan säkert sättas i visst samband med det några år tidigare startade Modala glasbruk. I ledningen stod under de första åren Carl Franzén som ordförande, John Johansson, sekr., Ferdinand Svensson, kassör, samtliga bosatta i Moshult. Ett trettiotal medlemmar kom med under startåret. Logen hade bestånd ett dussintal år, tills år 1916 i samband med glasbrukets avtynande stor utflyttning av de yngre krafterna skedde.

Trots sin kortvariga tillvaro har den dock figurerat i ett litterärt sammanhang. I sin bok "Soldat med brutet gevär" har författaren Vilhelm Moberg lämnat åtskilliga interiörer från "templet 2078 Ledstjärnan". Med "författarens rätt att förändra, färglägga och lägga till" talar han om sig själv som en enkel medlem, som ordförande och "övertemplare" i mycket unga år. "Joel Nattstopparens" protokoll över vad som förehades i templet behandlas med lätt ironi men också med sympati. Någon direkt anknytning till verkligheten synes dock skildringen inte ha.* Men det är ett gott eftermäle författaren ger:

"Han skulle inte glömma vad templet hade betytt för honom. Kanske han en gång när han blev gammal skulle skriva ner sina ungdomsminnen – kanske han på ålderns dar skulle skriva en bok om sin ungdoms klasskamp. Då skulle han inte glömma att tala om vad han hade templet 2078 Ledstjärnan av Templarorden¹ att tacka för. Då skulle han införa hela världen bekänna sin tacksamhetsskuld." – och Moberg slutar: "Joel Nattstoppare skulle vara med i boken, som han en gång skrev om sin ungdoms klasskamp."

Det hade varit roligt, om de i boken citerade protokollen hade funnits i sinnevärlden. Tyvärr är allt borta av vad som kan ha varit verklighetsunderlag till romanens protokoll. Detsamma gäller för åtskilliga andra nedlagda tempel eller loger.

Fotnot: 1) I verkligheten: 1578 Ledstjärnan av IOGT.

*Axel Henriksson skickade denna text till Moberg. I marginalen och med raderna "Någon direkt anknytning till verkligheten synes dock skildringen inte ha" understrukna står med Mobergs karakteristiska handstil ett kraftfullt skrivet **Fel!** En stor bock efter understrykningen markerar ytterligare felaktigheten.

